

Technická univerzita v Liberci

**FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ**

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání –
Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

**FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ DĚTSKÉ
ČTENÁŘSTVÍ**

Bakalářská práce: 11-FP-KČL-B-11

Autor:
Aneta JAKUBÍČKOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

Počet

Stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
60	6	0	0	42	1

V Liberci dne: 26. 9. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta JAKUBÍČKOVÁ**
Osobní číslo: **P09000502**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Faktory ovlivňující dětské čtenářství**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Na základě dotazníkového šetření zjistit, které faktory ovlivňují dětské čtenářství. Pokusit se navrhnout možnosti, které pomohou zvýšit zájem o dětské čtenářství a podpoří čtenářskou gramotnost.

Metody: Dotazník a jeho statistické zpracování. Studium odborné literatury a internetových pramenů. Spolupráce s knihovnou a učiteli. Výběr vhodných ukázek z dětské literatury k podpoře čtenářství, návrh aktivit pro rozvoj čtenářství.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HOMOLOVÁ, K. Čtenářská propedeutika. Ostrava: OU, PdF, 2009.

HOMOLOVÁ, K. Pedagogicko-didaktické a sociální aspekty pubescentního čtenářství. Ostrava: OU, PdF, 2008.

CHALOUPKA, O. Škola a počátky dětského čtenářství. Praha: Victoria Publishing, 1995.

LEDERBUCHOVÁ, L. Literatura ve škole. Plzeň: ZČU, 2010.

METELKOVÁ-SVOBODOVÁ, R. Čtenářská gramotnost z hlediska lingvodidaktického. Ostrava: OU, PdF, 2008.

PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte. Praha: Portál, 2010.

TOMAN, J. Dětské čtenářství a literární výchova. Brno: CERM, 1999.

VĚŘÍŠOVÁ, I. Kudy vede cesta ke čtenáři. Praha: GAC, 2007.

WILDOVÁ, R. Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti. Praha: UK, PdF, 2005.

<http://www.ceskaskola.cz>, <http://www.ctenarska-gramotnost.cz>

<http://www.msmt.cz>, <http://www.npkk.cz>, <http://www.rvp.cz>

<http://www.uiv.cz>, <http://www.uvppraha.cz>

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.

vedoucí katedry

dne

30-04-2011

Čestné prohlášení

Název práce: Faktory ovlivňující dětské čtenářství

Jméno a příjmení autora: Aneta Jakubíčková

Osobní číslo: P09000502

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

.....

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětského čtenářství, zejména faktory, které jej ovlivňují. Cílem je popsat a rozebrat prvky, které působí na čtenáře v procesu utváření vztahu ke knize. V teoretické části je popsán význam dětského čtenářství a čtenářské gramotnosti, jako důležité složky v procesu čtení. Hlavním tématem jsou jednotlivé faktory působící na rozvoj dětské četby, z nichž nejdůležitější postavení zaujímají rodina, škola a prostředí knihoven. Práce popisuje některé zajímavé programy, aktivity a projekty které se rovněž podílejí na podpoře a rozvoji dětského čtenářství. V praktické části jsou prostřednictvím dotazníku zpracovány odpovědi žáků 2. stupně ZŠ. Otázky jsou sestaveny tak, aby bylo zjištěno, zda děti čtou, jaké žánry si vybírají, zda navštěvují knihovnu a jaký je jejich vztah ke knize.

Klíčová slova

Dětské čtenářství, četba, čtenářská gramotnost, knihy, knihovny, podpora

Abstract

The thesis deals with the issue of children's reading, especially focuses on factors influencing the reading. The aim is to describe and analyze features affecting the readers and help to bring forth the relationship: a book- a reader. The thesis has two parts. The first part deals with describing of the importance in children's reading so as the readers' literacy. Both are important characteristics in this process. The main issues in this thesis are factors affecting the development of children's reading. These factors are family, school and a library environment. There are also mentioned some interesting programmes, activities and projects supporting the development of children's reading. In the practical part are analyzed the answers that had been previously provided in a form of questionnaires. The questionnaire was given to pupils of a second grade of the elementary school. The questions were set in order to find out whether the children read, visit the libraries if so what kind of books they read and what is their approach and attitude to books.

Keywords

Children's reading; Reading; Readers' literacy; Books; Libraries; Support; Development.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Jarmile Sulovské za poskytování odborných rad, zkušeností a znalostí a za pomoc při vyplňování dotazníků. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se podíleli na vyplňování dotazníku.

Obsah

Úvod.....	11
1 Čeští čtenáři a jejich vztah ke knize	13
1.1 Základní data výzkumu (2007-2010)	13
1.2 Čtenáři a nečtenáři.....	15
2 Význam dětského čtenářství.....	17
2.1 Čtenářská gramotnost.....	17
2.1.1 Etapy rozvoje čtenářské gramotnosti	19
2.2 Čtenář a proces čtení	20
3 Faktory ovlivňující dětské čtenářství.....	23
3.1 Rodina a mateřské školy	23
3.1.1 Význam pohádky.....	26
3.2 Škola.....	27
3.2.1 Poruchy čtení.....	29
3.2.1.1 Vyučovací metody.....	30
3.2.2 Problematika pubescentního čtenáře	32
3.3 Internet a televize	34
3.4 Knihovny.....	37
3.4.1 Bibliopsychologie.....	39
3.4.2 Aktivita knihoven na podporu dětského čtenářství.....	41
3.4.2.1 Klub dětských knihoven a SKIP.....	41
3.4.2.2 Noc s Andersenem.....	42

3.4.2.3	Den pro dětskou knihu.....	42
3.4.2.4	Kde končí svět	43
3.4.2.5	Velké říjnové společné čtení.....	43
3.4.2.6	Knižní veletrhy	44
3.5	Celostátní projekty na podporu dětského čtenářství	45
3.5.1	Rosteme s knihou	45
3.5.2	Celé Česko čte dětem	46
3.5.3	Jednorázový projekt - Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. st. ZŠ.....	46
4	Výzkum	48
4.1	Vyhodnocení dotazníku	48
4.2	Shrnutí.....	55
	Závěr	56

Seznam grafů

1	Ročník.....	48
2	Návštěvnost knihovny.....	49
3	Počet ročně přečtených knih.....	50
4	Výběr knihy.....	52
5	Důvod četby a očekávání.....	52
6	Podoba vnímání literárního díla.....	53

Úvod

Na základě údajů z mezinárodních výzkumů čtenářské gramotnosti, jsem se rozhodla ve své bakalářské práci věnovat tématu dětského čtenářství, o kterém je v poslední době často diskutováno, a jehož význam je možná, z pohledu laické veřejnosti nedoceněný.

Tímto tématem se zabývá řada odborníků a všichni se shodují na tom, že četba má podstatný vliv na vývoj dítěte již od nejútlejšího dětství a výrazně přispívá k utváření jeho všestranné osobnosti. Děti potřebují knihu ke svému zdravému rozvoji, k podněcování a rozvíjení fantazie, kreativity a utváření správných hodnot a postojů.

„Čtenářství dítěte je cenina, která by neměla devalvovat, naopak její skutečná hodnota v budoucnu poroste. Proto je nutné ho pěstovat a chránit. Ne před vlivy jiných umění a jiných kulturních aktivit, ale rozvojem a kultivací čtenářské kompetence, v rodině, ale především ve školní literární výchově.“ (L. Lederbuchová)

V bakalářské práci, která je rozdělena do čtyř kapitol se nejprve obecně věnuji tomu, jaký má dnešní čtenář v České republice vztah ke knihám, přičemž vycházím z dat výzkumů, které proběhly v letech 2007 a 2010.

Následující kapitola přináší náhled na samotný význam dětského čtenářství. Je zde zmíněna důležitost čtenářské gramotnosti pro rozvoj čtenářské kompetence a pozornost je také zaměřena na osobnost dítěte v procesu čtení.

Třetí, stěžejní část práce, se orientuje na faktory, které působí na dětského čtenáře. V jednotlivých podkapitolách jsou popsány ty prvky, které mají podstatný vliv na dítě v procesu utváření si vztahu ke knize. Jako první jsou zmíněny rodina a mateřské školy, které pro dítě představují prostředí, kdy může poprvé přijít do styku s knihou a může si k ní začít budovat pozitivní vztah. Dalším prvkem, který se může podílet nejen na utváření čtenářského návyku, ale také na rozvíjení klíčových kompetencí, je škola, dále internet a televize, představující mocná média ve světě dětí a mládeže. Důležitost je přikládána také knihovnám a jejich nezastupitelné roli v podpoře čtenářského rozvoje prostřednictvím nejrozličnějších projektů a jiných aktivit. Podstatnou úlohu v této oblasti mají také projekty na celostátní úrovni. Čtvrtá kapitola je věnována výzkumu.

Cílem práce je především zmapování problematiky dětského čtenáře z hlediska výše uvedených faktorů. V praktické části pak prostřednictvím dotazníku zjišťuji, zda děti čtou a jaké žánry si k četbě vybírají, zda navštěvují knihovny, co od knihy očekávají, zda se jim líbí hodiny literární výchovy ve škole a jaký mají ke knihám vztah.

1 Čeští čtenáři a jejich vztah ke knize

Z nejrůznějších čtenářských výzkumů a projektů na podporu čtenářství, vyplývá, že dnešní český čtenář čte spíše méně než více. V roce 2007 proběhl ve spolupráci mezi Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., a Národní knihovnou České republiky reprezentativní výzkum zaměřený na čtení v České republice. Cílovou skupinou byli občané starší 15 let. Plánem bylo opakovat šetření pravidelně po třech letech, aby se projeví trendy v této oblasti. Cílem bylo zaměřit se v každém výzkumu na určitou oblast čtenářské kultury. V roce 2007 to byly veřejné knihovny, v roce 2010 beletrie a čtení v digitální sféře.¹

1.1 Základní data výzkumu (2007-2010)

Ze základních dat obou výzkumů vyplývá, že 79% (údaj z roku 2010) obyvatel starších 15 let přečte za rok alespoň jednu knihu (v roce 2007 to bylo 83%), přičemž je mezi pohlavími značný rozdíl: muži - 73%, ženy – 85%.

V průměru přečte český čtenář ročně 17,3 knih (v roce 2007 to bylo 16,1). Lidé nad 65 let přečtou 22knih, z důvodu většího množství volného času. Při četbě je mírně upřednostněna zábava před věděním a poznáním.

Čtení knih se denně v průměru věnujeme 38 minut (2010), v roce 2007 to bylo o tři minuty více. Nejvíce volného času spadá na sledování televize – 113 minut, poslech rozhlasu – 106 minut a práci s internetem – 92 minut. Ženy jsou oproti mužům výrazně silnějšími čtenářkami.

Respondenti výzkumu byli dotazováni ohledně souvislosti četby s jejich povoláním a 26% ekonomicky produktivních obyvatel uvádí, že čtení knih souvisí nějakým způsobem s jejich profesí.

Alarmující je zjištění, že v roce 2007 nakoupilo ročně alespoň jednu knihu 71% obyvatel ČR starších 15 let a v roce 2010 už to bylo pouhých 46%. Ženy utrácejí za knihy o něco méně než muži.

Knihkupectví jsou hlavním místem, kde se nabývají knihy. Z těch, kdo nakupují, jich 89% pořizuje knihy právě zde. Následují levné knihy a dále antikvariáty, do kterých chodíme nejčastěji v nejmladším věku. Možnost nákupu knih na internetu nebyla ve

¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: Obyvatelé české republiky a jejich vztah ke knize*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1. s. 11-12.

výše uvedeném výzkumu zmíněna, ale lze se domnívat, že čtenáři získávají knihy i tímto způsobem.

Pokud se chceme o knize dozvědět informace, pak je získáváme nejčastěji u známých a blízkých (18%), dále je vyhledáváme na internetu (9%) a v tisku (8%), přičemž čím jsou respondenti starší, tím méně využívají internet k získávání informací.

V domácí knihovně má český respondent v průměru 245 knih, jen 2% obyvatel uvádějí, že doma nevlastní žádnou knihu. Ženy jsou co do počtu knih doma bohatší než muži: 230 ku 260 svazkům. Také s věkem stoupá v knihovně respondentů počet knih.

Alespoň jednu veřejnou knihovnu navštívilo v roce 2010 38% obyvatel (v roce 2007 to bylo 40%). Opět je značný rozdíl mezi muži (28%) a ženami (47%). Nejvíce navštěvují knihovny mladí lidé věku 15-24 let (59%) a nejčastější službou, kterou v nich vyhledávají, je samotné půjčování knih, poté časopisů a služby čítárny, studovny a internetu. Se službami veřejných knihoven celkově převažuje spokojenost.

67% obyvatel ČR starších 15 let nesouhlasí s tím, že nepotřebují knihy v jejich tištěné podobě a nedokážou si představit, že by je měli číst pouze v elektronické podobě. Ženy nesouhlasí více (74%) než muži (58%).

Pokud dotazovaní využívají internet, čtou na něm nejčastěji zprávy (53%). Knihy (beletristické texty) čte na internetu pouze jedno procento obyvatel.

68% obyvatel přečte za rok alespoň jednu beletristickou knihu. Rozdíl mezi pohlavími je značný: ženy čtou beletrii více (78%) než muži (57%). Beletrie pro nás představuje odpočinkovou četbu, čteme ji hlavně kvůli relaxaci (35%), dalším důvodem je naše vnitřní obohacení (31%) a získání informací (15%). Ženy více upřednostňují obohacení vnitřního života a muži zase informace.

Při výběru beletrie hraje největší roli žánr (23%), dále autor (18%) a doporučení jiných osob (18%). Žánrové kritérium se jeví jako nejstabilnější – nehraje při něm zásadní roli pohlaví, věková kategorie, místo bydliště, vzdělání atd. Druhým nejstabilnějším kritériem je výběr podle tématu. Autor ovlivní výběr knihy spíše u žen (19%) než u mužů (16%). Platí, že čím jsou respondenti vzdělanější, tím přikládají výběru podle autora větší význam.

Poezii čte pravidelně jen jedno procento obyvatel ČR starších 15 let, 26% čte poezii občas, 23% ji četlo kdysi a 51% uvádí, že ji nečetlo nikdy. Opět je tu velký genderový rozdíl: poezii nikdy nečetlo 66% mužů a 36% žen.

Z časopisů jsou v četbě respondentů nejvíce zastoupeny časopisy pro ženy (18%), dále sportovní časopisy (12%) a společensko-politické (11%). 12% obyvatel

nečte žádné časopisy. Mužská populace preferuje sportovní a odborné časopisy, ženy upřednostňují časopisy pro ženy.

Nejoblíbenějším autorem byl u dotazujících v roce 2007 i 2010 Michal Viewegh, následoval Erich Maria Remarque, Dick Francis, Karel Čapek a Agatha Christie s Betty MacDonaldovou.

Respondenti byli také tázáni na nejoblíbenější knihu, kterou byla v roce 2007 i 2010 Vejce a já od Betty MacDonaldové, dále Babička od Boženy Němcové, Osudy dobrého vojáka Švejka od Jaroslava Haška, Egypt'an Sinuhet od Miky Waltariho a Bible.²

1.2 Čtenáři a nečtenáři

Koho lze a koho již nelze považovat za čtenáře? Kritéria pro toto určení se liší. Za čtenáře můžeme považovat každou osobu, která umí číst a zajímá se o četbu. Z hlediska psychologie jde o jedince, který vnímá psaný text a má o něj zájem. Z knihovnického hlediska je pak čtenářem každá fyzická nebo právnická osoba, která vlastní čtenářský průkaz a vypůjčila si ročně alespoň jednu knihu.³

Z výše uvedeného výzkumu je za čtenáře považován jedinec, který přečetl za rok alespoň jednu knihu k jakémukoliv účelu.

Mezi pohlavími panuje velký rozdíl. Počet nečtenářů je u mužů téměř dvojnásobný než u žen.

Věk v této oblasti není tolik podstatný. Nejvíce čtenářů se nachází v nejmladším věku, mezi 15 – 24 lety.

Určující roli hraje vzdělání. Mezi čtenáři jsou spíše občané s vyšším (91%) než nižším vzděláním. Hranici mezi čtenářem a nečtenářem tvoří maturita. Nejvyšší podíl čtenářů se vyskytuje u osob s vysokoškolským vzděláním (95%).

Ekonomická aktivita a velikost místa bydliště nehrají v četbě téměř žádnou roli.

Z výzkumu dále vyplývá, že čteme tím více, čím je vyšší počet členů v domácnosti. Domácnosti s pěti a více členy vykazují 81%, což lze odůvodnit např. tím, že v domácnostech s vyšším počtem osob se mohou jednotlivci navzájem více ovlivňovat a motivovat k četbě.

² TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-515-3. s. 47-50.

³ VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-24503-X. s. 32

Co se týče typologie čtenářů, rozlišujeme:

- nečtenáře, který za rok nepřečte žádnou knihu,
- čtenáře sporadického, který za rok přečte 1-6 knih,
- čtenáře pravidelného, který ročně přečte 7-12 knih,
- čtenáře stálého – 13-24 přečtených knih za rok,
- čtenáře silného – 25-49 přečtených knih za rok,
- čtenáře vášnivého – 50 a více přečtených knih za rok, jednoznačně povýšil čtení na první místo ve svém hodnotovém žebříčku.

Ze socio-demografického hlediska jsou nečtenáři spíše muži ve věku 25-34 let bez maturity a s nejnižším příjmem. Čtenářem sporadickým je také spíše muž ve věku 45-54 let, fyzicky pracující a se středoškolským vzděláním. Pravidelnými čtenáři jsou více ženy ve věku 35-44 let s vysokoškolským vzděláním a věnující se duševní práci. Ke čtenáři častému spadá věková kategorie 15-24 let, která je opět více zastoupena ženami, duševně pracujícími, z velkoměsta a nejvyšší příjmové kategorie. Vášnivými čtenáři jsou obyvatelé ČR spadající do kategorie 65 a více let, spíše s vysokoškolským vzděláním, ekonomicky neaktivní, pokud aktivní, tak duševně pracující, spíše z velkoměsta.⁴

Celkově nejvíce významnou proměnnou pro rozlišení čtenáře a nečtenáře je tedy pohlaví: ženy v ČR starší 15 let čtou mnohem více než muži, dále vzdělání: čím vyšší vzdělání, tím kladnější vztah mají respondenti k četbě a tím více také čtou. Vztah mezi četbou a vzděláním je téměř přímo úměrný, důležitá je i povaha práce, pokud lidé vykonávají spíše fyzickou činnost, věnují se četbě knih méně, duševní činnost je vnitřně obohacuje, knihy také – je tu jasná spojitost.

Na četbu má silný vliv rodina, také návštěva knihoven a kulturních akcí. Méně důležitou roli hraje pak věk a velikost místa bydliště. Mezi další faktory ovlivňující četbu patří čas, ale neplatí vždy, že čím více ho lidé mají, tím více čtou. Velkou roli hraje také motivace a důležité jsou i naše zájmy a hodnoty. Na základě těchto faktorů si ke knize budujeme specifický vztah a děláme z ní neodmyslitelnou součást našeho kulturního života.

⁴ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*, s. 59-60.

2 Význam dětského čtenářství

„Čtenářství vyjadřuje aktivní vztah k četbě a literatuře vůbec. Je vnímáno jako důležitý faktor kultivace a socializace jedince, a proto se dá předpokládat, že jeho úroveň do jisté míry ovlivňuje i celkovou vzdělanost národa.“⁵ Dětské čtenářství má celospolečenský význam, nepředstavuje pouze relaxaci u oblíbené knížky, ale napomáhá rozvíjet široký soubor dovedností, jejichž podpora by měla probíhat kontinuálně. Pokud dítě čte, podporuje tím rozvoj nejen své fantazie, emoční inteligence, ale i slovní zásoby. Díky pravidelnému čtení je dítě schopné interpretovat různé informace a rozšiřuje si svůj kulturní rozhled. Velký důraz je kladen na rozvoj čtenářství u dětí a pubescentů, právě v těchto dvou obdobích života dochází k rozvoji výše uvedených aspektů osobnosti a důležitých dovedností. Řady psychologů i pedagogů se shodují, že čtenářství je nutné podporovat již v době, kdy dítě ještě neumí číst. Pokud nejsou děti seznámeny s četbou již v předškolním věku, mohou mít později problémy s vyjadřováním se, mají menší slovní zásobu a je pro ně těžší naučit se číst. Děti, které vyrůstají zcela bez knih, jsou již na počátku vzdělávacího procesu výrazně znevýhodněny.⁶

2.1 Čtenářská gramotnost

S dětským čtenářstvím úzce souvisí pojem čtenářská gramotnost. Pro tento pojem neexistuje jednotná definice. Definice se totiž proměňuje tak rychle, jak probíhají změny ve společnosti. Čtenářská gramotnost je pro potřeby výzkumu PISA 2009 definována jako: „*schopnost porozumět psanému textu, zabývat se jím, přemýšlet o něm a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.*“⁷ Podle tohoto výzkumu je čtenářská gramotnost společně s gramotností přírodovědnou a matematickou součástí tzv. funkční gramotnosti, která je doplněna o další kompetence. Jde především o gramotnost v oblasti informačních a komunikačních technologií a v poslední době také o jazykové

⁵ Rozvoj čtení a čtenářství v ČR a Společnost CZECHRA. WILDOVÁ, Radka. *Kritické myšlení.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty7_czechra

⁶ Čtenářství. KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví [online]. [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/%C4%8Cten%C3%A1%C5%99stv%C3%AD>

⁷ PISA 2009 – 1. díl – Nejdůležitější informace o českém školství – zahájení odborné diskuze. SÁRKÖZI. *Čtenářská gramotnost a projektové vyučování* [online]. 13. 12. 2010 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/pisa-2009-1>

kompetence v mateřském a cizím jazyce. Celkově se pak hovoří o tzv. informační gramotnosti, pod níž se rozumí: „*schopnost rozeznat, kdy potřebuji informace, umět je vyhledat, vyhodnotit a efektivně použít.*“⁸ Čtenářská gramotnost v sobě zahrnuje mnoho dovedností, mezi které patří především porozumění textu, chápání jeho významu, schopnost nalézt nejdůležitější informace, umět text interpretovat a vyhodnotit jeho důvěryhodnost a záměr. Využívání čtenářské gramotnosti je v podstatě každodenní záležitostí, využíváme ji při čtení novin, při hledání informací na internetu a samozřejmě také při čtení knih. Mezinárodní šetření PISA pod vedením organizace OECD v roce 2009 prokázalo, že výsledky českých dětí v oblasti čtenářské gramotnosti jsou v porovnání s vyspělými zeměmi podprůměrné. Příčinou je, že české školy, na rozdíl od jiných zemí, čtenářství zanedbávají. Jedinci s nižší čtenářskou gramotností se pak setkávají s řadou problémů ve společnosti a hůře se uplatňují na trhu práce⁹

Otázkou je, jak lze tedy čtenářskou gramotnost rozvíjet? Z aktuálních potřeb současné společnosti vyplývá požadavek promyšleného rozvoje čtenářské gramotnosti žáků v rámci procesu vzdělávání v našich školách. Porozumění a posouzení textu z různých hledisek je základ úspěšného života každého jedince. Velkou roli v této oblasti sehrává škola. První čtenářské dovednosti si žáci osvojují prostřednictvím prožitkového čtení beletristických textů a populárně naučných textů. Ideální by bylo, kdyby se žáci s takovými texty setkávali co nejčastěji a učitelé je s nimi rozebírali. V dětech budou probouzet největší zájem především současné texty psané atraktivním a jim blízkým jazykem. Takové texty pak snáze přimějí děti číst a přivedou je na cestu čtenářství. Třídy a školy by se měly stát čtenářskými společenstvími, kde je častou činností čtení textů a přemýšlení o nich. Není to vždy snadné uskutečnit, ale tyto činnosti by měly probíhat nenuceně tak, aby dětem ve škole přinášely celkové potěšení z četby. Učení se také neobejde bez aktivního čtení spojeného s porozuměním. Výsledky žáků ve škole jsou závislé na jejich čtenářských dovednostech. Lze doložit, že žáci, kteří jsou nedostatečně kompetentními čtenáři na konci třetího ročníku, už nemohou dohonit své vrstevníky ve výsledcích učení a platí to i v případě, když si děti přes prázdniny pravidelně nečtou. Dovednost vyrovnat se s náročnějšími texty

⁸ Co je čtenářská gramotnost, proč a jak jí rozvíjet?. PROCHÁZKOVÁ, Ivana. *Metodický portál RVP* [online]. 18. 1. 2006 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

⁹ Čtenářská gramotnost? Stále důležitější dovednost. HENDĚ DJAKOUALNO. *Aktuálně.cz* [online]. 27. 2. 2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://aktualne.centrum.cz/domaci/prijimaci-zkousky/clanek.phtml?id=734877#utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=aktualne-dynamic

zvýhodňuje i v dalším průběhu studia takto disponované žáky před těmi, kdo takovou dovednost postrádají. Schopnost dobře číst představuje v pracovním životě jednoznačnou výhodu především proto, že umožňuje svému nositeli snáze získávat nové poznatky a ty zapracovat do svých poznatkových struktur. V tomto případě platí obousměrný vztah: čím víc toho člověk ví, tím snáze rozumí novým a složitějším textům, a čím lépe umí číst, tím snáze si osvojí nové myšlenky i poznatky. Na rozvoji čtenářské gramotnosti se značně podílí i rodinné prostředí, ale ne vždy mají děti takové rodinné zázemí, ve kterém mohou své čtenářské dovednosti plně rozvíjet. Pakliže tomu tak není, může pomoci jediné správně organizovaná školní výuka. Čtenářskou gramotnost však nelze rozvíjet bez vnitřní motivace žáka a nelze ji ani uplatnit bez zvládnutí specifických čtenářských dovedností i obecných sociálních a poznávacích dovedností. RVP ZV nepoužívá termínu čtenářské gramotnosti, ale to by nemělo bránit školám čtenářství u dětí rozvíjet. Závisí individuálně na každém vyučujícím, za jak významnou čtenářskou gramotnost považuje a které její složky chce a umí u žáků rozvíjet.¹⁰

2.1.1 Etapy rozvoje čtenářské gramotnosti

Ve vývoji čtenářské gramotnosti rozlišujeme několik etap, přičemž každá z nich má stanovené konkrétní cíle.

Rozvoj čtenářské gramotnosti začíná u dítěte již v době, kdy ještě nezačalo chodit do školy, v tomto období mluvíme o tzv. pregramotnosti. V předškolním věku je tento rozvoj velmi intenzivní. Dítě se již od prvního roku setkává s psanou řečí v podobě různých obrázků a později si začíná uvědomovat, co je znak a co písmeno. V tomto období má největší podíl na rozvoji dítěte zejména rodina. Dítěti předčítá z knížek, vypráví mu příběhy, prohlíží si s ním obrázky, a začleňuje ho do kulturního života, jehož součástí je i návštěva divadla, knihoven a knihkupectví. Rodiče by se v tomto období měli snažit, aby prostředí, ve kterém jejich dítě vyrůstá, bylo pro něj co nejvíce podnětné ze čtenářského hlediska, měli by pro děti představovat čtenářský vzor a utvářet tím tak jeho pozitivní vztah ke knihám. Důležitou roli mají i předškolní zařízení, kde by měli zkušení pedagogové vybrat pro děti vhodnou literaturu a zájem

¹⁰ Čtenářská gramotnost. *Učitelské listy* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2010/12/ctenarska-gramotnost.html>

o čtení dále podporovat a rozvíjet. Důležité je, aby se vše odehrávalo v přirozeném prostředí a vzhledem k individuálním potřebám dítěte.

Na období pregramotnosti poté navazuje období čtenářské gramotnosti, které začíná s povinnou školní docházkou. Škola začíná na dítě systematicky působit a cíleně u něj rozvíjí dovednosti čtení. Z hlediska gramotnosti je tato etapa označována za klíčovou a jako samostatnou etapu v ní označujeme období, kdy si dítě začíná osvojovat čtení a psaní. Jedná se o počáteční čtenářskou gramotnost. Cílem této etapy je, aby se dítě naučilo dobře psát a číst a aby u něj byly tyto dovednosti rozvíjeny za účelem dalšího vzdělávání. Je důležité, aby učitel respektoval individualitu každého žáka a přihlížel k jeho schopnostem. Žák se musí stát v tomto procesu aktivním subjektem, aby mohla být podněcována jeho přirozená touha číst.

Období školní výuky čtení bývá u nás vnímáno jako problematické. V mnohých školách si kladou pedagogové za cíl čtení pouze procvičovat, ale ne ho využívat jako prostředku komunikace a prostředku pro získávání a následné zpracování informací. Podněcovat čtení lze u žáků přitažlivými metodami, důležitá je kreativita a smysluplnost. Na zefektivnění čtenářství se tedy podílí nejen škola, která by se měla snažit vytvářet podnětné a zajímavé prostředí, ale především i rodina a důležitou roli také sehrávají knihovníci, knihkupci a poradenští pracovníci.

Období čtenářské gramotnosti končí obvykle dosažením věku 15 let (s ukončením povinné školní docházky) a na něj navazuje období, ve kterém se rozvíjí gramotnost u dospělých, jedná se o funkční gramotnost.¹¹

2.2 Čtenář a proces čtení

Jak bylo uvedeno v podkapitole 1. 2., může být čtenář charakterizován různě podle účelu definice. Za čtenáře považujeme obecně každého jedince, který umí číst a zajímá se o četbu. Čtenářem se dítě stává obvykle s nástupem školní docházky, ale jsou i takové děti, které čtou ještě dřív, než začnou chodit do první třídy.

Samotný proces čtení je z hlediska popisu komplikovaným jevem. Označujeme jím proces vnímání a uvědomování si významu čteného textu. Jde o dešifrování grafických znaků a chápání významu slov na základě spojování jejich obsahu a formy. Jedná se především o duševní proces, který je ale neoddělitelně spjatý s tělesnou

¹¹ WILDOVÁ, Radka. Rozvoj čtenářství na počátku školní docházky. In: *Čtením ke vzdělání*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 38-41. ISBN 80-86320-36-7.

motorikou. Proces čtení je provázen činností mnoha očních svalů a pohybů očí. Nelze přesně stanovit, kolik slov za minutu by měl přečíst dobrý čtenář, protože rychlost čtení je individuální. Dobrý čtenář se ale vyznačuje tím, že dokáže pohybovat očima v takovém tempu, aby dokázal textu i rozumět. Čtení musíme chápat jako cvik, který můžeme z hlediska rychlosti a přesnosti stále zdokonalovat. Vždy záleží na tom, jak je text obtížný a na schopnostech čtenáře. Beletristický text je možno číst obvykle rychleji než text odborný. Čtenáře lze podle rychlosti čtení rozdělit do pěti skupin:

- lehké čtení (asi 250 slov za minutu) – nenáročná a zábavná četba, jednoduché novinové články, propagační letáčky
- normální čtení (asi 180 slov za minutu) – delší novinové články, beletrie, populárně naučná literatura
- pečlivé čtení (asi 135 slov za minutu) – odborné články o nových poznatcích, články, které se zabývají méně známou problematikou
- obtížné čtení (asi 75 slov za minutu) – technické a cizojazyčné texty
- mimořádné čtení – jedná se většinou o texty, které nejsou čtenáři známé a musí je nastudovat

Z hlediska průměrné rychlosti četby přečte dospělý čtenář, který čtení nenacvičoval, 90–100 slov za minutu, čtenář s vlastní technikou čtení 200–250 slov, čtenář, který se zúčastnil kurzu čtení až 500 slov a čtenář, který absolvoval kurs supersonického (nadzvukového) čtení až 900 slov za minutu.

Racionálním čtením rozumíme takové čtení, při kterém čteme text maximální rychlostí, ale zároveň mu také rozumíme. Vždy je důležité pochopit smysl textu. Rychlý čtenář čte většinou lépe než pomalý, protože rychleji pochopí souvislosti v textu a následně i obsah čteného. Je dobré s dětmi četbu pravidelně nacvičovat a při četbě je nenechat rozptylovat jinou činností.¹²

Se čtenářskou výchovou je třeba začít už v dětství. Technice čtení se dítě musí postupně naučit a zvládání čtenářských dovedností představuje pro mnohé děti dlouhodobou a náročnou činnost. Proto se doporučuje i dětem, které ještě neumí samy dobře číst (i na 1. stupni ZŠ), předčítat. Při učení čtení je důležitá radost, pozitivní prožitek a důvěra ve zvládnutí činnosti.

¹² VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika.*, s. 32-38.

Orientační hranice, při které lze předpokládat, že dítě už může mít ze čtení potěšení a nemusí se tolik soustředit na samotný proces čtení, je asi sedmdesát slov za minutu v běžném textu.¹³

¹³ Jak naučit děti číst knížky s příběhem. MERTIN, Václav. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 24. 9. 2004 [cit. 2013-07-10]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>

3 Faktory ovlivňující dětské čtenářství

Dětské čtenářství je ovlivňováno mnoha faktory. Nevzniká samo od sebe spontánním zájmem dítěte, ale je třeba mu pomáhat. Především k němu musí být vytvořeny vhodné podmínky. „Čtenářství musí u dítěte napomoci řada externích podmínek a vlivů. Proto není dětské čtenářství jen věcí odborníků na dětskou literaturu. Měla a mohla by se o něm více dozvědět a starat se také širší 'laická' veřejnost. Jde především o rodiče dětí i další dospělou populaci, která přichází s dětmi, jejich volným časem i vzděláváním do styku.“¹⁴ Dětskou četbu nejvíce ovlivňuje rodinné prostředí, kde může dítě poprvé přijít do styku s knihou, dále okruh vrstevníků, škola, média, veřejné knihovny, kde pracují proškolení knihovníci, kteří dětem z hlediska jejich individuálních potřeb mohou doporučit vhodnou četbu. V České republice se snaží čtenářství také podporovat celostátní projekty, jako je např. projekt Rosteme s knihou nebo Celé Česko čte dětem, dále různé projekty, kam lze např. zařadit Velké říjnové společné čtení a Světový den knihy, atd. Velkou roli také sehrávají knižní veletrhy, jako je např. Veletrh dětské knihy v Liberci a významně se podílí na podpoře čtenářství také Klub dětských knihoven s projekty, jako je např. Noc s Andersenem a Den pro dětskou knihu.

3.1 Rodina a mateřské školy

Rodina vzhledem k ostatním faktorům nejvíce ovlivňuje dětského čtenáře v jeho tzv. předčtenářském období. Tak je možné označit období, kdy dítě ještě neumí číst a musí mu být předčítáno a ve kterém dítě přichází poprvé do styku s knihou. Na utváření jeho vztahu ke knize se podílí mnoho podnětů. Lze je rozdělit na podněty vnitřní, které probíhají uvnitř dítěte – jde zejména o rozvoj jeho osobnosti z emotivního a kognitivního hlediska a o jeho charakterové vlastnosti. Do podnětů vnějších patří se stěžejní úlohou již zmíněná rodina a později také škola. Významným činitelem, který má největší podíl na rozvoji čtenářství v tomto období, jsou tedy rodiče, ale i prarodiče, kteří pro dítě představují vzor. Když budou často viděni s knihou v ruce a budou dítěti číst pohádky a vyprávět i jiné příběhy, lze předpokládat, že dítě od nich bude tyto činnosti vyžadovat a získá ke knížce kladný vztah. Důležité je si s dítětem o přečteném

¹⁴ Prostředí a projekty podporující dětskou četbu. *Ikaros* [online]. 2009 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/prostredi-a-projekty-podporujici-detskou-cetbu-0>

povídat, rozebírat s ním, co se v příběhu stalo, nechat ho, aby samo kladlo otázky, protože prostřednictvím rozhovoru se také rozvíjí řeč a slovní zásoba. Předčítání, vyprávění příběhů a pohádek a povídání o nich, různé obrázkové knížky, lepoprela, písničky a říkanky mají podstatný význam a představují „zcela záměrné, cílevědomé, přímo kulturně zaměřené podněty připravující budoucímu dětskému čtenářství půdu tak řečeno programově.“¹⁵ Dítě vnímá tyto podněty nejen v okamžiku, kdy s nimi přichází do styku, ale i později, kdy už začíná samo číst. Představují pro něj informace, které musí samo zpracovat, prožít a nechat při tom rozvinout svou fantazii. Pokud mu všechny tyto podněty nejsou dopřány, nemůže na ně reagovat a nikdy se to později už nenaučí. Aby byl jeho vztah k četbě kladný, je třeba jej utvářet právě v tomto období, kdy ještě nezačalo chodit do školy a neumí číst. „Čtenářské zázemí v rodině je z hlediska rysů stimulujících čtení dětí vícedimenzionálním prostorem. Jedním z jeho klíčových a zároveň iniciačních prvků je společná četba rodičů s dítětem v jeho dětství. Četba rodičů s dětmi je silným stimulem pozdějších dětských čtenářských zájmů. Pokud rodiče věnují čas společnému čtení, když je dítě malé, napomáhají vytvoření čtenářského návyku, který se u dítěte projeví v jeho častějším pravidelném samostatném čtení ve vyšším věku.“¹⁶

V předškolním věku se dítě stává z hlediska vývojové psychologie stále vyspělejší. Zlepšují se u něj pohybové dovednosti, zdokonaluje se řeč, stává se zručnějším a dochází u něj k posunu v citové a společenské sféře. Postupně se prostřednictvím rodiny začleňuje do společnosti a vytvářejí se u něj tzv. prosociální vlastnosti, jako jsou spolupráce, soucit a soustrast, společná zábava a navazování nových kontaktů. Dítě by nemělo být nikdy ochuzeno o komunikaci s ostatními, protože tvoří důležitou složku jeho vývoje.

Důležitou roli ve vývoji dítěte a v podpoře čtenářství sehraávají také mateřské školy, kde dítě navazuje první přátelství. Učí se zde hygienickým návykům, zacházet s předměty, výtvarným dovednostem atd. Cílem tohoto zařízení je připravovat děti na školní docházku a rozvíjet u nich za pomoci poznatků z pedagogiky a psychologie nové dovednosti.¹⁷ Pedagogové v předškolních zařízeních by dětem měli poskytovat takovou

¹⁵ CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria, 1995. ISBN 80-85865-40-8. s. 17.

¹⁶ CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*., s. 12.

¹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0870-6. s. 141-142.

péči, kterou individuálně potřebují. Měl by zde být kladen důraz na dětské pocity a prožitky. Cílem je u dětí rozvíjet základy společenského chování, určitý pocit sounáležitosti, empatii, lásku k ostatním lidem a prostřednictvím her a různých pomůcek podněcovat zvědavost a myšlení a rozvíjet tak celou jejich osobnost. Vzdělávání v mateřských školách by mělo představovat takový proces, v němž budou ve vzájemné rovnováze spontánní a řízené aktivity. Mgr. Kateřina Šafránková vede kurzy nazvané Čteme s nečtenáři a učíme je kriticky myslet, kde pedagogům radí, jak se mohou zaměřit na rozvíjení čtenářských dovedností u dětí, které ještě neumí číst. Patří mezi ně např. rozvíjení vědomé vizualizace, při které děti mohou zakreslovat, co učitel čte. Další metodou je shrnování, kladení otázek a propojování textu s vlastní zkušeností atd. Důležité je dát dětem dostatek příležitostí, aby se u nich mohly čtenářské dovednosti rozvíjet a čtení pro ně pak bylo už jen otázkou techniky.¹⁸

V průběhu předškolního vzdělávání je tedy důležité vytvořit dítěti takové prostředí, ve kterém se bude cítit dobře. Jde především o prostředí bohaté na podněty podporující jeho zdravý vývoj. Jak už bylo řečeno, stěžejní roli sehrává rodina, kde se dítě učí základním schopnostem a dovednostem. Záleží na rodičích, jak se k jeho výchově postaví a jaké složky v jeho vývojovém procesu budou nejvíce rozvíjet. Důležité je u dětí soustavně podporovat vztah k četbě a to již od narození. Každé dítě by doma mělo mít svoji malou knihovnu a v ní knížky, ke kterým se i v pozdějším věku bude rádo vracet. Zásadní vliv na rozvoj čtenářství již od samého počátku rozvoje dítěte má předčítání. „Číst dětem, to není jen vzdělávání, informace, ale i vytváření vztahu mezi rodiči a dětmi. Je to chvilka ztišení, kdy se vše jakoby zastaví a dítě ví, že ta uspěchaná matka nebo často doma nepřítomný otec, si právě kvůli nim, dětem, udělali volno a na ně se soustředili.“¹⁹ Pravidelné předčítání dítě obohatí o vědomosti, lépe se naučí jazyku a myšlení a bude se rozvíjet jeho obrazotvornost a paměť.

Pro pravidelné předčítání by měly být dětem vybrány knihy, které:

- jsou přiměřené k jejich věku, nesmějí v nich vzbuzovat úzkost a neklid,
- rozvíjejí estetické vnímání,
- jsou pro ně něčím zajímavé,

¹⁸ TĚTHALOVÁ, Marie. Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení. *Rodina.cz: Každodenník o dětech a rodičích* [online]. 2013 [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek9251.htm>

¹⁹ Řekli pro nás. ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Celé Česko čte dětem* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/32/o-nas/rekli-pro-nas/clanek-559-jirina-siklova/>

- pojednávají o něčem, co je podstatné pro zdravý rozvoj nebo díky čemu se naučí něco důležitého pro život,
- učí je racionálně přemýšlet,
- formují pozitivní přístup k životu a posilují sebedůvěru,
- poskytují jim informace, znalosti a také zábavu
- šíří úctu k ostatním živým bytostem, zvířatům, přírodě a společenským normám.²⁰

3.1.1 Význam pohádky

V předškolním věku se ocitá dětská fantazie na svém vrcholu a je neodmyslitelně spjata s pohádkami. Děti milují kouzla a tajemství a rády se při předčítání pohádek bojí z bezpečí svého domova, přičemž dochází k posilování jejich psychické odolnosti.

*„Pod název pohádka se zařazují literární texty, které vznikly na základě rozmanité palety starodávných vyprávění, vstřebávajících při své pouti světem rozličné bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy, zejména věčnou touhu po naplnění dobra, a víru v kouzelnou moc slova.“*²¹ Pro pohádky je typické, že se děj odehrává mimo realitu ve smyšleném prostředí, vyskytují se v nich nadpřirozené bytosti, různá kouzla a tajemno. Charakteristika osob je z hlediska jejich vlastností vždy jednoznačná. Postavy, které v pohádce vystupují, jsou buď úplně dobré, nebo naprosto zlé, přičemž zastoupení obou složek je vždy vyvážené. Zlo bývá symbolizováno postavami, jako jsou zlé královny, obrové, draci a také čerti, kteří představují svůdce a vykonavatele trestu. Důležitou roli sehrává v pohádce vždy hrdina, protože je nositelem mravních hodnot. V pohádce musí projít řadou zkoušek, čekají ho různě nástrahy a boje se zlými silami a nakonec vždy dobro zvítězí a zlo je potrestáno. Mravnost hrdiny se v pohádce neprosazuje tím, že ctnost vždy zvítězí, ale tím, že hrdina je svými činy pro dítě natolik přitažlivý, že se s ním ztotožní v každém zápase. Nejdůležitější je pro pohádku dobrý konec, protože děti musí mít vždy pocit bezpečí a jistotu, že přes veškerá úskalí všechno dobře dopadne.²²

²⁰ Rodičům. *Celé Česko čte dětem* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/9/rodicum/>

²¹ ČEŇKOVÁ, Jana. a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 107.

²² Pohádky a jejich vliv na psychický vývoj dítěte. STAŇKOVÁ, Lucie. *Zkola - informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje* [online]. 2011 [cit. 2013-06-15]. Dostupné

Pohádky patří neodmyslitelně do dětského světa, protože pomáhají dětem rozvíjet fantazii a formují jejich dobré vlastnosti. Žánr pohádky rozvíjí dětskou představivost, kterou děti potřebují k tomu, aby se v pozdějším věku uměly vyrovnat s problémy, které se naskytanou. Pokud dětem rodiče pravidelně čtou pohádky, poskytují jim tím zábavu, dobrodružství a napětí a také stimulují jejich kognitivní vývoj.

3.2 Škola

Škola tvoří samostatný prvek, který silně a pozitivně ovlivňuje dětského čtenáře. S nástupem do školy začíná pro dítě nová životní etapa. Už není omezeno jen na úzký okruh rodiny, ale začleňuje se stále více do společnosti. Stává se samostatnějším a nabývá nových dovedností. Dochází k výraznému zvratu ve vývojovém procesu a období představuje mezník v lidském životě po stránce biologické, psychologické a sociální. Na dítě začínají být kladeny nové požadavky, očekává se od něj větší zodpovědnost, rozumnost a svědomitost při plnění nových úkolů. Vstup dítěte do školy nepředstavuje pouhý mechanický přechod z rodinného prostředí do prostředí školního, ale „*znamená zásadní restrukturalizaci životních včlenění a aktivit dítěte, vytváření nových vztahů a přehodnocování vztahů dosavadních.*“²³

Toto období lze označit za období čtenářské, protože dítě se s nástupem do školy začíná učit psát a číst. „*Číst je zásadní proměna v procesech vnímání, je to úplně nové přijímání skutečnosti.*“²⁴ Postavení školy je v rozvoji čtenářských dovedností nenahraditelné. Jejím cílem je naučit žáky, kteří přišli z různého sociálního prostředí, číst a čtenému také rozumět. U dětí, které dokonce postrádají aktivní rodinné čtenářské zázemí, je škola hlavním aktérem. Pedagogové se mohou významně podílet na rozvoji čtenářské gramotnosti tím, že pro děti budou vybírat vhodnou literaturu. Obtížnost textu musí být vždy úměrná čtenářským schopnostem dítěte a text musí děti z hlediska obsahu také zaujmout. Důležitá je především spolupráce učitele a žáka. Výuka by měla být založena na obousměrné komunikaci. Žák musí textu porozumět a poté se může dále zabývat otázkami, které z něho vyplývají. Čtenářský zážitek může získat na síle

z: <http://www.zkola.cz/zkedu/pedagogictippracovnici/kabinetpro1stupenzsamaterskeskoly/clanky/34380.as>

px

²³ CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982. ISBN neuvedeno. cit. 150 s. 147-150.

²⁴ CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-41-6. s. 26.

teprve v okamžiku, kdy o něm dítě komunikuje s ostatními, a dává tím tak najevo, že jej čtení baví.²⁵

Je důležité, aby se u žáka v rámci školního vzdělávacího procesu rozvíjely také klíčové kompetence, které představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností a postojů důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Aby si žáci klíčové kompetence osvojili, musí je využívat v každém vyučovacím předmětu. Dle rámcového vzdělávacího programu by učitelé měli vyučovací hodinu připravovat tak, aby rozvíjení dovedností, vědomostí a postojů probíhalo pospolu, nikdy ne izolovaně. Z časového hlediska to bývá často náročné, ale jen tímto způsobem může být dosaženo efektivního výsledku.

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové kompetence považovány:

- 1) kompetence k učení,
- 2) k řešení problémů,
- 3) komunikativní,
- 4) sociální a personální,
- 5) občanská,
- 6) a pracovní.

U dětí v základních školách je kladen důraz nejen na rozvíjení klíčových kompetencí, ale také na rozvíjení kompetence čtenářské (viz výše), která představuje dlouhodobě utvářenou připravenost k četbě, do které se promítají čtenářské zájmy a potřeby. Její kvalita závisí na mnoha faktorech, na emocionalitě, temperamentu, obrazotvornosti, také úrovni intelektu žáka, na znalosti jazyka, sociálním postavení žáka, na hodnotách, které upřednostňuje před ostatními a také na úrovni jeho komunikačních a interpretačních dovedností. Důležité je i jeho momentální rozpoložení, nálada a chuť text v určitou chvíli vnímat. Škola by se měla snažit tuto kompetenci rozvíjet především prostřednictvím literární výchovy, kde se žáci učí dílo interpretovat. Interpretace textů a osvojování si učiva o literatuře připravují žáka na další komunikaci s literaturou a motivují ho k další četbě. Učitel by měl v hodinách literatury vystupovat

²⁵ VĚŘÍŠOVÁ, Irena, KRÜGER Květuše a BĚLINOVÁ Eva. *Kudy vede cesta ke čtenáři?: Rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základních škol*. Praha: Aktris, 2007. ISBN 978-80-254-0669-4. s. 11-12.

jako někdo, kdo četbě rozumí, kdo rád čte a umí žákům poradit, co zajímavého by mohli číst.²⁶

Rozvíjení klíčových kompetencí a s tím i úzce souvisejícího čtenářství patří k pilířům základního vzdělávání. Představují ucelenou a smysluplnou aktivitu žáka a je nezbytné je rozvíjet, aby bylo ve vzdělávání žáků dosaženo efektivních výsledků. Vše záleží na dnešním pedagogovi, na jeho přístupu k žákům, jeho trpělivosti a schopnostech u dětí tyto kompetence a pozitivní přístup k četbě rozvíjet. Vliv školy je v tomto ohledu nenahraditelný, představuje totiž velký potenciál při utváření čtenářských návyků. Učitelé by se spolu s dětmi měli četbě soustavně a důkladně věnovat, měli by jim umožnit číst dostatečné množství poutavých knih a připravovat pro ně zábavné aktivity spojené s čtením.

3.2.1 Poruchy čtení

To, zda bude dítě rádo číst nebo si ke knížkám utvoří negativní vztah, úzce souvisí také s problémy, které se mohou při čtení vyskytnout. Někteří čtenáři čtou neradi, čtení je nebaví nebo jim dělá potíže. Příčiny mohou být různé a jednou z nich může být i vývojová dyslexie.

Vývojová dyslexie je: „*specifická porucha projevující se neschopností naučit se číst, přestože se dítěti dostává běžného výukového vedení, má přiměřenou inteligenci a sociokulturní příležitost. Přívlástek vývojová zdůrazňuje skutečnost, že se porucha objevuje během vývoje dítěte až na určitém stupni zralosti. Projevuje se u dětí obvykle od počátků výuky a způsobuje, že úroveň čtení je trvale v nápadném rozporu s úrovní intelektových schopností dítěte. Dyslexie se zpravidla sdružuje s dysgrafií, dysortografií, dyskalkulií a dislexií.*“²⁷

Příčiny opoždění a poruch čtení mohou být různé počínaje sníženým intelektem přes různé smyslové poruchy a jazykové obtíže dítěte, až po sociální zanedbanost, špatné zacházení učitele a jiné negativní vlivy školního a rodinného prostředí. U dyslexie je u dítěte typický nápadný rozdíl mezi úrovní čtení a úrovní inteligence. Pokud dítě špatně čte, nelze ho hned považovat za dyslektika. Od dyslexie je třeba odlišit tzv. pseudodyslexii, což je porucha, při které se schopnosti ke čtení nemohli

²⁶ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6. s. 9-18.

²⁷ Vývojová dyslexie. *Vydavatelství VŠCHT* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://vydavatelstvi.vscht.cz/knihy/uid_isbn-80-7080-599-4/hesla/vYvojovA_dyslexie.html

z nějakého důvodu rozvinout, nejde tedy o nedostatek nebo poruchu základních schopností ke čtení. Pseudodyslexie může být způsobena např. napjatou citovou atmosférou v rodině nebo i ve školním prostředí, dlouhodobou absencí ve škole a následnou ztrátou zájmu o čtení, nevhodným pedagogickým postupem atd.

Pokud dítě trpí dyslexií nebo pseudodyslexií dostává se v životě do problematičtějších situací oproti jiným dětem. Rodiče musí být při výchově trpělivější. Mnohdy se vyžaduje spolupráce rodičů, psychologa, logopeda, učitele a knihovníka, jde tedy o komplexní péči všech činitelů.

Významnou roli sehrávají psychologicko-pedagogické poradny, kam děti docházejí pravidelně na vyšetření a dostávají různé úlohy na procvičování. Platí, že čím dříve je porucha rozpoznána a začne se co nejdříve s její nápravou, tím je větší šance jejího úplného odstranění nebo alespoň takového zmírnění, aby pak dítě, když se začíná učit číst, nemělo takové problémy.

Dítěti s dyslektickou poruchou je vhodné předkládat takové texty, které co nejvíce upoutají jeho pozornost, měly by být zajímavě napsané, spíše kratší, psané dobře čitelným písmem, bohaté na ilustrace.

Důležitou roli sehrává i knihovna. Knihovníci by měli být seznámeni s potřebami dyslektiků, měli by k nim přistupovat co možná nejvíce individuálně a přihlížet k mentální úrovni čtenářů a vybírat pro ně takový titul, který by jim vyhovoval po grafické stránce. Vhodné je v rámci knihovny pořádat různé besedy a předčítání.²⁸

3.2.1.1 Vyučovací metody

Odborníci, kteří se zabývají poruchami učení, vyvinuli řadu metod, které mají dětem postiženým dyslexií pomoci k jejich nápravě a pozitivně ovlivňují čtenářství. Patří mezi ně např. metoda barevných kostek, která je především založena na hmatové, pohybové a zrakové představivosti. Dítě při ní pracuje s písmeny nalepenými na kostkách tak, že samohlásky i souhlásky jsou barevně rozlišeny. Nejdříve se učí rozlišovat jednotlivá písmena a pak může nacvičovat skládání jednoslabičných slov pokládáním kostek vedle sebe (např. dnes – pes – les, sůl – kůl- stůl) Jednotlivá písmena si dítě vždy spojí s určitou barvou a tím je mu hledání kostek usnadněno. Při této

²⁸ VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika.*, s. 39-42.

metodě se učí rychle rozlišovat písmena, která často zaměňuje a dělají mu problémy při čtení. Metodu kostek lze také využít k dalšímu častému problému u dyslektických dětí a tím je rozlišování tvrdých a měkkých slabik, přičemž tvrdé slabiky jsou vždy nalepeny na kostkách z tvrdého materiálu, např. ze dřeva, a měkké slabiky jsou na kostkách z měkkého materiálu. Princip je pak stejný, opět jsou skládány slova a později i věty.

Další podpůrnou metodu představuje např. čtení s okénkem, při kterém dítě čte skrze otvor v proužku papíru pouze ta písmena, která vidí, a ostatní jsou zakryta. Text je pak střídavě odkrýván a zakrýván. Slovo je postupně odkrýváno od jeho začátku, aby se dítě naučilo číst zleva doprava.

Další uplatňovaná metoda ve výuce s dyslektickými čtenáři je metoda obtahování, která je nejvíce doporučována dětem, které nedokážou provádět zrakovou ani sluchovou syntézu a analýzu do takové míry, aby se mohli učit číst. Slovo, které dítě slyší, chápe pouze jako celek a nedokáže vnímat jednotlivé hlásky, z nichž je složeno. V tomto procesu nápravy se tedy postupuje tak, že si samo dítě vymyslí nějaké slovo, které je pro něj obtížné napsat i vyslovit, napíše ho velkými tiskacími písmeny na papír a poté jednotlivá písmena obtahuje prstem a opakovaně je vyslovuje nahlas. Když dítě ovládá tuto techniku, obrázek se slovem se může zakrýt a dítě si se zavřenýma očima slovo ještě jednou přecvičí a pak ho teprve může psát nanečisto. Vždy je důležité dohlížet na to, aby nedělalo žádné chyby.²⁹

Existuje ještě mnoho dalších účinných cviků, metod, pomůcek i příruček, kterými je možno dyslexii u dětí napravit nebo alespoň zmírnit. Je dobré mít stále na paměti, že k jedincům s touto poruchou je nutné citlivě přistupovat a správně je motivovat k jejich zlepšení. Při nápravě čtení je důležité brát v úvahu jejich individuální potřeby. Podstatnou úlohu sehrávají zařízení specializující se na pomoc dětem s poruchami učení – jsou to pedagogicko-psychologické poradny, které se ve spolupráci s rodiči snaží dítěti pomoci. Rodiče, kteří by pro dítě měli vytvářet v průběhu nácviku správného čtení co nejvhodnější prostředí, jsou nejdůležitějšími činiteli v tomto procesu. Dítě by mělo mít vždy pocit, že je jimi podporováno a za každé i sebemenší zlepšení, by mělo být chváleno. Je důležité udělat všechny kroky pro to, aby dítě mělo chuť číst. Napomůže tomu, stejně jako u zdravého čtenáře, správný výběr textu. Jde o takový text, který dítě může zaujmout z hlediska jeho osobních zájmů. Aby se zájem

²⁹ MATEJČEK, Zdeněk. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80 85787-27-X. s. 185-199.

o četbu ještě více prohloubil, je vhodné podpořit orientaci dítěte v textu např. tím, že jsou barevně podtržena nebo vybarvena ta písmena, která si jsou tvarově podobná. Rodiče by neměli dítě ve čtení popohánět, je důležité, aby si samo zvolilo své tempo, které se s postupným zdokonalováním čtení může zvyšovat. Rozhodující je i doba čtení, která by denně neměla být příliš dlouhá.

Tyto i jiné vyučující metody mohou příznivě ovlivnit čtenářství u dětí, které mají se čtením problémy. Při pravidelném nácviku četby může dojít ke značnému zlepšení čtenářské dovednosti a také posílení sebedůvěry a zvýšení sebevědomí dítěte.

3.2.2 Problematika pubescentního čtenáře

V období dospívání prochází osobnost bouřlivými psychickým i fyzickými změnami. Jde o období, kdy dítě opouští dětství, ale ještě nepatří mezi dospělé. V situacích, kde chce být vnímáno jako dospělé, je vnímáno jako dítě a naopak. Ze subjektivního hlediska prožívání lze toto období označit jako období hledání nové identity osobnosti.

U pubescenta dochází velmi často k výkyvům chování, učí se zvládat nové situace, stoupá jeho schopnost pozornosti, rozvíjí se u něj abstraktní myšlení, schopnost reflexe a celkový jeho intelekt. Pubescent zaujímá ke světu dospělých ambivalentní postoj – na jedné straně se do něj chce co nejrychleji zařadit, na straně druhé ho kritizuje a má k němu až negativistický vztah. Tyto proměny jeho osobnosti úzce souvisejí i s jeho aktivitami, které se v tomto období mění. Velkou proměnou prochází i zájem o četbu, mění se čtenářova potřeba číst a celkově jeho čtenářská kompetence. Čtenářství pubescenta je vystaveno určitým zkouškám a ohrožují ho tzv. tři čtenářské krize. První se dostavuje kolem devátého roku dítěte a její příčinou je neuspokojenost s vlastní četbou, protože čtenáři dělá problémy číst. Pokud nejsou poruchy ve čtení odstraněny, může to vést až k trvalému nečtenářství. Druhá krize již probíhá v období puberty kolem čtrnáctého roku a vyvolává ji negativní vztah až úplná averze k literární výchově ve škole. Třetí krize, která se projevuje v období dospívání, je spojena s tím, že mnozí čtenáři opouští četbu ve prospěch jiných zájmů. Toto období představuje pro čtenáře jakousi křižovatku, na které se vědomě i nevědomě rozhoduje, jakým směrem se vydá.³⁰

³⁰ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých.*, s. 20-21.

Pubescentní čtenáři mají i své specifické potřeby a požadavky - „čtou hlavně pro potěšení a intenzivní citový prožitek... četba jim přináší psychické uvolnění, je náhradní komunikací osamělých, emoční a fantazijní kompenzací neuspokojivého života v pragmatické rodině a racionální škole.“³¹ Potřeby pubescenta úzce souvisí i s výběrem žánrů. Obliba žánrů představuje častou otázku dětského čtenářství. Tato problematika je dokonale zmapována a výsledky se relativně nemění. Při výběru žánrů sehrává velkou roli rozdílnost pohlaví, ale také vývoj jedince.

Je prokázána orientace chlapců na mužského hrdinu, dívky se orientují spíše na dívčí hrdinku, ale nevadí jim číst knížky s chlapeckou tematikou, přičemž chlapci literaturu pro dívky číst nechťejí a odmítají ji. Dívky inklinují v období dospívání také k poezii, románovým příběhům a pohádkám a oblíbené jsou u nich příběhy o vztazích. Chlapci spíše upřednostňují příběhy s válečnou tematikou, detektivky, dobrodružnou a populárně naučnou literaturu.³²

U dětí staršího školního věku lze celkově mluvit o převaze dobrodružné a sci-fi literatury u obou pohlaví a prózy s dívčí hrdinkou u dívek. Čtenáře láká dynamický děj a dramatickost příběhu, neznámá tajemná budoucnost a fantastika. S přibývajícím věkem se pubescenti zajímají o nadpřirozené až hororové příběhy a pozornost věnují také aktuální společenské tematické a literatuře faktu.

Poezie představuje v tomto období žánr, který je nejméně oblíbený u obou pohlaví, přesto k ní spíše tíhnou dívky. Dle Tomana mají děti již od druhého ročníku raději prózu, která je pro ně snadněji přístupná a poskytuje jim prostor pro fantazii a emoční zážitek. Dítě vnímá text s přibývajícím věkem více racionálně a logicky, v básni hledá často jen přímé významy a nevšímá si zvukové výstavby textu ani nepřímých pojmenování. Nejdůležitější je v této oblasti role pedagoga, který může vhodným přístupem podněcovat čtenáře k četbě veršů.³³

Období dospívání je nejen pro dospívající, ale také pro rodiče a pedagogy obdobím značně složitým. Osobnost dospívajícího se výrazně mění z fyziologického i psychologického hlediska. Rodiče by si měli uvědomit, že jejich děti se pomalu ale jistě začleňují stále více do života dospělých a samy se také dospělými stávají. Měli by k nim spolu s pedagogy proto přistupovat nanejvýš citlivě, s respektem a tolerancí a přitom by je měli správně směřovat na další cestu životem.

³¹ TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999. ISBN 80-7204-111-8. s. 8.

³² LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých.*, s. 25-26.

³³ TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova.*, s. 11-15.

3.3 Internet a televize

Internet má v dnešní době nezastupitelné postavení. Umožňuje nám především svobodný výběr zdrojů a informací. Historie celosvětového internetu spadá do 60. let 20. století, ale první počítačová síť v ČR se začala formovat později. Za oficiální datum, kdy proběhlo první připojení internetu v ČR, je považováno datum 13. únor 1992.³⁴ V době, kdy se u nás internet začal rozvíjet, bylo jeho užívání spíše luxusní záležitostí, protože z finančního hlediska to bylo nákladné. Dnes je na trhu větší množství firem, nabízejících internetové služby, a zákazník si může vybrat.

Otakar Chaloupka se ve své knize zmiňuje o konci gutenbergovské civilizace jako o konci civilizace knihy.³⁵ Jde o takový stav, ve kterém kniha v podobě, v jaké ji známe dnes, zanikne a nahradí ji elektronické knihy. Podle statistik ale čteme na internetu nejvíce zprávy a účastníme se diskusí.³⁶ Jen málokdo ho využívá ke čtení beletristických knih. Internet se stal novou formou komunikace a je také velmi často užívaným médiem dětí a mladistvých. Děti ho používají za účelem získání nových informací a rozšíření svých znalostí, slouží jim jako informační vzdělávací zdroj. V tomto směru také předstihl knihy. Děti hledají informace spíše na internetu než v knihách. Mnoho dětí tráví na internetu čím dál tím více času, vyměňují aktivní zábavu za vysedávání před počítačem a hraní počítačových her. Pokud se jim nedostává pozornosti odjinud, je k tomu internet prostřednictvím sociálních sítí nejvhodnějším prostředkem. Děti vkládají do internetu svou důvěru, zveřejňují osobní informace, které mohou být snadno zneužity, je proto důležité, aby rodiče naučili své děti internet prakticky využívat. Výhodou pro školní děti je interaktivita internetu, různé hypertextové odkazy a databáze. Je pozitivní, pokud dítě využívá internet cíleně k získání informací a vyjádření myšlenek, ale je třeba dbát na to, aby se skrze virtuální svět neocizilo svému bezprostřednímu okolí.

Televize patří v současnosti neodmyslitelně k životnímu stylu a představuje mocné médium zejména u dětí. Zodpovědnost za čas, který dítě věnuje sledování televize, má většinou rodič. Dostatečně se dítěti nevěnuje, a to pak hledá svůj vzor jinde a snaží se přiblížit oblíbenému televiznímu hrdinovi. Sledování televize oproti knížkám

³⁴ Historie internetu v ČR. *Institut městské informatiky Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.imip.cz/historie-internetu-v-cr/>

³⁵ CHALOUPKA, Otakar. *Takoví jsme my - čeští čtenáři*. Praha: Adonai, 2002. ISBN 80-86500-53-5. s. 11.

³⁶ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*., s. 80.

ubírá dětem fantazii, která je potřebná pro jejich psychický rozvoj. Pokud však děti u ní netráví nadbytečné množství času, není dobré jim televizi odpírat, protože prostřednictvím tohoto média získávají zkušenosti o významné součásti světa, do něhož vstupují. Televizní pořady se stávají častým tématem rozhovorů v dětském kolektivu. Dítěti, které nezná žádný z pořadů, o němž se baví spolužáci, může hrozit pocit méněcennosti. Neznamená to, že musí v televizi zhlédnout všechny pořady, které viděly ostatní děti z kolektivu, ale mělo by mít možnost se alespoň z části zapojit. Jsou to právě rodiče, kteří by měli své děti ve sledování televize usměrňovat a těm nejmenším i vybírat vhodné pořady. I malé děti, spíše školáci, u takového pořadu relaxují a sledování jim přináší odreagování. U nejmenších dětí je dobré se vyvarovat sledování pořadů, kde se objevuje násilí, agresivní hudba a prudké zvraty, vhodné je naopak opakování pozitivních momentů a pozitivní závěr každé akce (např. britský pořad *Teletubies* byl připraven podle pokynů dětských psychologů a pedagogů). I přesto, že u adolescentů klesá počet hodin strávených u televize ve prospěch přátelských kontaktů, zůstávají televizní pořady, videa a počítačové hry, stejně jako u mladších dětí, velmi častým tématem rozhovorů.

Sledování televize a s tím i související dlouhodobé vysedávání u počítače má nepochybně vliv na dětskou četbu. *„Televizní kultura má svoje specifika. Je lákavě pohodlná, není nutná fantazie jako při četbě, prožitek je daleko bezprostřednější a tedy také daleko nekritičtěji přijímaný. Není nutné ani důstojné vystupování, oblečení a chování – na rozdíl od divadla a dokonce i od kina. ...Vcelku jde tedy o intenzivní, leč nekritické, bezmyšlenkovité občas dokonce polovědomé vnímání.“*³⁷ Školák přestává číst, jakmile sleduje televizi více jak 1,5 hodiny denně. Znesnadňuje si tím tak přístup k vyššímu vzdělání, protože se ukazuje, že nejvyšší procento jedinců (79%), kteří čtou, je u vysokoškoláků, 65% je to pak u středoškolsky vzdělaných lidí a 53% u lidí se základním vzděláním.

³⁷ MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 978-80-86723-39-6. s. 89.

Nadměrné sledování televize není prospěšné jak z fyzického, tak ani psychického hlediska. Tzv. televizní děti trpí zpravidla nízkou koncentrovaností, nemají dostatečnou slovní zásobu a špatně se vyjadřují. Vzhledem ke všem rizikům, která jsou spojená se sledováním televize, doporučují pediatři z Americké pediatrické akademie, aby rodiče nenechávali své děti sledovat televizi více než 1–2 hodiny denně.³⁸

Internet, televize a další média jsou přístupná všem a ovlivňují naše komunikační chování. Jsme jejich častými uživateli. Dospělý jedinec se sám rozhoduje, kolik času u nich stráví, ale děti to neumí, proto je potřeba, aby je v této mediální oblasti usměrňovali rodiče a spíše než ke sledování televize a surfování po internetu je vedli k četbě knih. Mediální kultura by neměla nahrazovat kulturu „tištěnou“.

³⁸ MUSIL, Josef. *Úvod do sociální a masové komunikace*. Praha: UJAK, 2008. ISBN 978-80-86723-44-0. s. 28-29.

3.4 Knihovny

„Veřejná knihovna je místní branou do světa vědomostí a základním předpokladem celoživotního vzdělávání, nezávislého rozhodování a kulturního rozvoje jednotlivců i společenských skupin.“³⁹

V České republice je nejširší veřejnosti přístupno asi 6000 knihoven, jejichž služby využívá 40 % dospělé populace a většina dětí a mládeže.⁴⁰ Veřejné knihovny garantují přístup k informacím prostřednictvím svých fondů a informačních zdrojů a také veřejně přístupným internetem. Přístup do knihovny a následně tak i k jejím službám by měl být umožněn všem lidem, včetně těch, kteří jej mají ztížený v důsledku fyzického či psychického znevýhodnění.

Knihovny sehrávají důležitou roli v rozvoji dětského čtenářství. Měly by být pro děti místem poznání a uspokojování jejich čtenářských potřeb. Podaří-li se jim probudit v dětech zájem o knížky a také jejich představitelství již v raném věku, je pravděpodobné, že z těchto důležitých zdrojů osobního rozvoje pak budou těžit po celý život. Měly by zajistit takové množství materiálů a akcí, aby dětem umožnily prožívat radost z četby. Rodiče by spolu s dětmi měli knihovnu navštívit co nejdříve. Je prokázáno, že nerozvine-li se návyk čtení a návštěv knihoven v dětském věku, je nepravděpodobné, že se tak pak stane v dospělosti. Knihovny proto musí pořádat takové aktivity, při nichž budou děti podněcovány ke čtení a při nichž budou rozvíjeny dovednosti v oblasti informační gramotnosti.⁴¹

Ve většině knihoven se nacházejí dětská oddělení, jejichž personální obsazení bývá kvalitní. Na takovéto pozici by měl pracovat specializovaný pracovník, který má kromě standardních knihovnických znalostí také pedagogické schopnosti, komunikační dovednosti, velkou schopnost kreativity a organizační talent. Jeho cílem je přivést malého, začínajícího čtenáře ke knize a četbě, protože jak už bylo výše zmíněno, návyk k četbě se musí u dítěte rozvíjet už od mala a pokud si dítě takový návyk osvojí, stává se pak nástrojem k vytváření a strukturování jeho kvalitní osobnosti. Tato kvalita se pak projeví v jeho komunikačních dovednostech, ve schopnosti vzdělávat se a vybírat si takové zájmy, které rozvíjejí dětskou fantazii.

³⁹ KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. ISBN 978-80-7050-612-7. s. 15.

⁴⁰ Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 - 2015 včetně internetizace knihoven. *Ministerstvo kultury* [online]. 2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

⁴¹ KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven.*, s 20, 48.

Pro naplnění tohoto cíle, jsou v knihovnách nepostradatelné atributy, jako je:

- kvalitní knihovník,
- přitažlivé prostředí dětské knihovny,
- vhodně strukturovaný knihovní fond,
- přítomnost informačních a komunikačních prostředků
- a vhodné metody knihovnické práce.

Lidský faktor, tzn. knihovník, je v poskytování služeb v knihovně ten nejpodstatnější a ne každý je na tuto pozici vhodným kandidátem. Profesní organizace Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) se stará formou odborných seminářů, přednášek a workshopů o průběžné vzdělávání knihovníků pro děti. Prostřednictvím těchto organizovaných akcí si knihovny mohou mezi sebou předávat své zkušenosti a vzájemně se inspirovat. Vznikají pak zajímavé náměty pro práci s dětskými čtenáři, které někdy vyústí až do společného celostátního projektu na podporu čtenářství.⁴²

Důležitým faktorem ovlivňujícím dětského čtenáře je přitažlivost prostředí v knihovně. Dítě kolem sebe potřebuje vnímat předměty, které ho inspirují. Dětská knihovna musí být místem, kam děti bez ostychu a rády přijdou, dočkají se zde milého přijetí a vlídného přístupu knihovnic a knihovníků a dostanou zde možnost objevovat nové světy. Knihy, časopisy a počítače jsou hlavním lákadlem čtenáře. O výhodách a nevýhodách užívání počítače a internetu bylo již mluveno. Internet představuje nástroj vizuální a alfabetské komunikace a k tomu, aby jej děti mohly využívat, se musí naučit číst a psát. Užitečnost tohoto média spočívá ve vyhledávání potřebných informací, ale pokud děti přijdou do knihovny, měly by pro ně být nejvíce využívaným médiem stále knihy. Dětský fond v knihovně by měl být pravidelně aktualizován a doplňován o nové knihy, protože děti hledají často v knihách dnešní realitu, návod, jak se chovat a jednat v dnešním světě. Nejdůležitější tedy je, aby se dítě cítilo v knihovně dobře, aby tam chodilo rádo a knížky pro něj představovaly zdroj poznání a potěšení, podporovaly v něm představivost a tvořivost a aby si k nim vytvářelo stále více pozitivní vztah a mohlo se do knihovny kdykoliv znovu vracet.

⁴² Kniha jako pozitivní závislost. GALÁŠOVÁ, Jana. *Bulletin Skip* [online]. 2006 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm

„Skutečný milovník knih vůbec nemusí přečíst všechny. Důležité je, že ví: ta či ona kniha tu je a máme ji k dispozici pro budoucnost.“ (Umberto Eco)

3.4.1 Bibliopsychologie

Působením knihy a četby na psychiku člověka se zabývali odborníci již v minulosti. Již tehdy si všimli, že určitá literární díla ovlivňovala myšlení, chování i jednání lidí. Podložené výzkumy vlivu četby na psychiku člověka spadají do druhé poloviny 19. století, což je období, kdy se začala psychologie rozvíjet jako samostatná věda a začala se také vnitřně diferencovat na psychologii vývojovou, sociální atd. S druhou polovinou 20. století pak souvisí rozvoj pedagogiky, zejména dochází k rozvoji pedagogického výzkumu, který má pomoci nalézt nové výchovné prostředky, které by pomohly pozitivně ovlivňovat vzdělávací proces a tím i také četbu. Poznatků z pedagogiky a psychologie využívali také knihovníci, kteří se s rozvojem knihovnictví začali zajímat o vliv četby na duševní život čtenáře. Zajímalo je, proč jsou některá literární díla u čtenářů více oblíbená, než jiná, proč mají někteří spisovatelé více čtenářů a na čem závisí jejich úspěšnost – oblíbenost knihy u čtenářů. Snažili se pátrat po příčinách těchto rozdílů a snažili se je vysvětlit. Touto problematikou se nezabývali jen knihovníci, ale také odborníci z řad psychologů, filozofů, spisovatelů a literárních kritiků. Protože se okruh tohoto psychologického bádání zabýval všemi otázkami týkajícími se knihy, jejího vzniku a jejího působení na čtenáře, byl nazván bibliopsychologií. Bibliopsychologie tedy představovala nauku, která *„se zabývá vlivem četby na duševní život člověka a zkoumá průběh psychických procesů během četby, zkoumá vztah autora, čtenáře a knihy.“*⁴³

Za zakladatele bibliopsychologie je považován Nikolaj Alexandrovič Rubakin, ale již před ním se touto problematikou zabývalo mnoho vědců. V bibliopsychologii lze hovořit o vzniku dvou směrů: teoretickém a praktickém, které se vyvíjely nezávisle na sobě. Praktický směr bibliopsychologie se prosadil především v Rusku, zatímco teoretický se rozvíjel zejména v západní Evropě. Praktická a teoretická bibliopsychologie se tedy vyvíjela samostatně a málokterý z představitelů obou směrů se zajímal o práci druhých badatelů. O komplexní zkoumání čtenáře se pokusil až N. A. Rubakin. Prostřednictvím mnoha výzkumů dospěl k tomu, že vliv četby na

⁴³ VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika.*, s. 16.

čtenáře nezávisí jen na obsahu knihy, ale také na jeho psychických vlastnostech a na životních, zejména sociálních a ekonomických podmínkách. Díky těmto všem jeho poznatkům mohla pak být vylepšována činnost knihoven a nabídka knih pro čtenáře. Předmětem zkoumání této vědy jsou dle Rubakina tři složky:

- 1) psychologie autora a jeho knihy,
- 2) distribuce knihy a její cirkulace
- 3) psychologie čtenáře.

V prvním případě je vymezena charakteristika autora a jeho literární činnosti z kvantitativního a kvalitativního hlediska. Velký význam je přisuzován vnější stránce knihy – ilustracím, velikosti a typu písma a grafické úpravě. Ilustracím by měla být věnována zvýšená pozornost, protože jejich vliv má na čtenáře velký význam. Dětské knihy by měly být ilustrovány tak, aby se co nejvíce přiblížily duši a světu dětského čtenáře. Celkový vzhled knihy může negativně i pozitivně ovlivnit čtenářův přístup k ní. Druhý předmět zkoumání je úzce spojen se sociologií, protože se zabývá šířením a působením knihy v různých společenských vrstvách. V této oblasti je kladen velký důraz na osobnost knihovníka, od kterého se očekává perfektní znalost literatury, a také lidí, kterým literaturu doporučuje. Třetí složka bibliopsychologie je rozpracována nejdůkladněji. Zabývá se psychickými procesy, které vznikají ve čtenářově mysli při čtení. Na základě těchto poznatků rozlišuje Rubakin několik typů čtenáře.

První typ představuje čtenáře **verbálně auditivního**, který v duchu slyší názvy předmětů, na něž myslí. Druhý typ čtenáře **verbálně vizuálního**, představuje takový typ čtenáře, který dokáže vidět své myšlenky, jakoby napsány jeho vlastní rukou. Poslední typ čtenáře - **verbálně motorického** – si dokáže vybavit artikulační pohyby, má slova jakoby „na jazyku“.

Dále je možné rozlišit typy smíšené – čtenáře **vizuálně motorického, vizuálně auditivního a motoricky auditivního**.

Na základě výzkumů, jak působí jedna kniha na různé čtenáře a naopak, jak působí různé knihy na jednoho čtenáře nebo na základě zkoumání určitých částí textu, rozdělil Rubakin čtenáře na dva základní typy – **konkrétního a abstraktního**.

Podle povahy počitků a představ rozděluje čtenáře na typ:

- **vizuální**, který vše, co čte, vidí jakoby před sebou, umí prožít děj knihy,

- **auditivní**, který se soustředí více na děj knihy, slyší rozdíly hlasů jednajících postav,
- **motorický**, který si dokonale vybaví gesta a veškeré pohyby jednajících osob,
- **smíšený**, který si představí celou scénu kompletně po všech stránkách.⁴⁴

Rozdělení čtenáře do několika typů je důležité z hlediska práce knihovníka, který může čtenáři, pokud zná jeho typ, lépe poradit s výběrem literatury. Může mu doporučit četbu, která je pro něj nejvhodnější a u které se z výše uvedeného hlediska předpokládá, že ho zaujme. Knihovníci by se měli především soustředit na dětského čtenáře, u kterého je důležité posilovat a utvářet pozitivní vztah ke knihám a také návštěvnost knihovny. Knihovníci, by měli být lidé, kteří nejenže rozumí svému oboru, ale dokážou se i vcítit do dětské duše a umí se vžít do světa dětí a jejich potřeb.

3.4.2 Aktivity knihoven na podporu dětského čtenářství

V podpoře čtenářství mají knihovny významné postavení. Zprostředkovávají dětem nejen přístup ke knihám, ale také k různým akcím, které pořádají. Mezi tyto akce patří různé besedy, soutěže, hry a také projekty.

3.4.2.1 Klub dětských knihoven a SKIP

Nejvýraznějším subjektem, který se cíleně a dlouhodobě věnuje podpoře dětského čtenářství na celostátní úrovni pod vedením organizace Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIPu) je Klub dětských knihoven (KDK). Jedná se o nejpočetnější a nejaktivnější odbornou sekci SKIPu, která sdružuje pracovníky, které zajímá práce se čtenářem, chtějí dětského čtenáře podporovat a vzdělávat v této oblasti. Mezi důležité akce SKIPu a KDK patří např. Noc s Andersenem, Den pro dětskou knihu, Kde končí svět, Velké říjnové společné čtení atd.

⁴⁴ VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika.*, s. 62-67.

3.4.2.2 Noc s Andersenem

Noc s Andersenem představuje největší akci SKIPu a KDK a zároveň je také největší akcí na podporu čtenářství v České republice. Je organizována od roku 2001 v den výročí narození spisovatele Hanse Christiana Andersena. První noc s Andersenem proběhla ale již v roce 2000 v uherskohradišťské knihovně, kde na několik malých čtenářů čekalo noční dobrodružství v podobě čtení pohádek, různých soutěží, her a překvapení. Zasluhou organizace SKIP se pak myšlenka hlasitého nočního předčítání roznesla do mnoha knihoven, které oficiálně v roce 2001 první společnou Nocí s Andersenem oslavily svátek dětské knihy.⁴⁵ Každoročně stoupá počet institucí, dětí a dospělých, kteří se jí účastní. K českým knihovnám se přidávají nejen knihovny v dalších evropských zemích, ale také školy, dětské domovy, nemocnice, domy dětí a mládeže a mnohá další zařízení a organizace. Hlavní myšlenkou této akce je zábavné strávení noci v knihovně při společném čtení a při dalších souvisejících aktivitách.⁴⁶

3.4.2.3 Den pro dětskou knihu

První ročník tohoto projektu byl zorganizován 1. prosince 2007. Termín byl vybrán na období Vánoc z toho důvodu, aby lidé přemýšleli nad knihou, jako nad dárkem pro své blízké a především pak rodiče jako nad dárkem pro své děti. Den pro dětskou knihu vznikl především kvůli propagaci knih, čtení a čtenářství, ale také knihoven jako institucí a jejich služeb. V průběhu dne, kdy se tato akce pořádá, se v knihovnách prodávají dětské knihy a rovněž se prezentuje knihovna formou dne otevřených dveří. Konají se zde také další doprovodné akce související se čtením, mezi které patří např. výstavy, různé soutěže se čtenářskou tematikou, vystoupení dramatických kroužků, vyhlašování literárních cen a autorská čtení zajímavých autorů. Vždy záleží na dané knihovně, jak si akci zorganizuje.⁴⁷

⁴⁵ O projektu. *Noc s Andersenem* [online]. 2010 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>

⁴⁶ *Čtenářství, jeho význam a podpora: Výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo*. Praha: SKIP, 2008. ISBN 80-85-851-18-0. s. 3.

⁴⁷ Den pro dětskou knihu. *KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Den_pro_d%C4%9Btskou_knihu

3.4.2.4 Kde končí svět

Kde končí svět je dlouhodobě koncipovaný projekt, který byl zahájen v roce 2000. Jeho cílem je rozvíjet a podporovat dětské čtenářství, dětskou fantazii a tvořivost a nabídnout dětem možnost aktivně a kvalitně trávit jejich volný čas. Přibližně 100 knihoven pro děti připravuje dle společného tematického zadání různé literární, čtenářské, dramatické a výtvarné aktivity. Vyvrcholením těchto aktivit je Pasování rytířů Řádu krásného slova, což je slavnostní setkání vítězů regionálních přehlídek. Titul „rytíře“ získává vedle vybraných dětí také jeden spisovatel a jeden interpret literární tvorby pro děti.⁴⁸

Téma letošního, devátého ročníku (2013–2014) bylo „Nejmoudřejší je číslo“. Široké a dobře známé téma dalo knihovnám prostor pro aktivity všeho druhu. Knihovníci si spolu s dětmi mohli pohrát s rozpočítadly, knižními názvy či úslovími. Mohli postavit aktivity na spolupráci a přátelství s využitím nerozlučných dvojic či trojic literárních postav, učit se s ostatními rozdělit, počítat básním verše, rýmovat čísla (např. pět – svět, devět – medvěd), nahrazovat číslem skupiny hlásek v textu (např. odemk0, bra3, potá5) nebo také počítat knížky ve veřejné knihovně.⁴⁹

3.4.2.5 Velké říjnové společné čtení

Takto akce je pravidelně pořádána od roku 2003 a je součástí Týdne knihoven, který je pořádán od roku 1996 a jehož cílem je, aby v prvním říjnovém týdnu knihovny vždy představily svým uživatelům a veřejnosti jejich nové i tradiční služby.

Velkého říjnového společného čtení (VŘSČ) se může zúčastnit jakákoliv knihovna v České republice, které se zamlouvá myšlenka tohoto projektu. Akce není omezena jen pro čtenáře dané knihovny, ale je určena pro nejširší veřejnost. Náplní tohoto projektu je hlasité předčítání kohokoliv z jakýchkoliv děl české literatury po dobu konání akce.

Jedna osoba vždy předčítá nahlas z knihy a ostatní účastníci jí naslouchají, přičemž doba předčítání jedné osoby není blíže stanovena. Jak už bylo řečeno, předčítat může kdokoli.

⁴⁸ Projekt: Kde končí svět? 2013-2014 - „Nejmoudřejší je číslo“. *Klub dětských knihoven* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.kdk.munovapaka.cz/>

⁴⁹ Projekt: Kde končí svět? 2013-2014 - „Nejmoudřejší je číslo“. *Klub dětských knihoven* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.kdk.munovapaka.cz/>

Existuje několik variant, jak může VŘSČ v knihovně probíhat. Knihovna může např. sama určit, která kniha bude čtena, a účastníci se pak mohou střídat při předčítání. Další možností je, že si každý ze zúčastněných přinese s sebou svou oblíbenou knihu, kterou při předčítání ostatním stručně představí – uvede autora a krátce nastíní její obsah. Poté z ní přečte krátkou ukázkou.

Podmínkou této akce je, že se mohou číst pouze díla z české literatury, pokud se však účastní i cizinci, mohou předčítat původní české dílo ve svém rodném jazyce. Organizace SKIP nikdy přesně neurčuje díla, která by se měla číst, pouze doporučuje konkrétní autory, jejichž ukázky z tvorby by mohly na předčítání zaznít. Většinou se jedná o autory, kteří v daném roce slaví nějaké výročí. V roce 2003 doporučila organizace SKIP úvodní předčítání věnovat jedinému českému nositeli Nobelovy ceny za literaturu – Jaroslavu Seifertovi. V roce 2004 byly čteny oblíbené knihy předčítajících, v roce 2005 kniha *Babička* od Boženy Němcové, v roce 2007 pak Fráňa Šrámek. V roce 2008 byla předčítána díla Karla Čapka a tím bylo i navázáno na celoroční projekt SKIPu v roce 2008 s názvem *Česko čte Čapka*. V roce 2009 doporučil SKIP číst ukázky z knih, které zvítězily v anketě *Knih mého srdce*, v roce 2010 upřednostnil autory Karla Hynka Máchu, Františka Hrubína a Oldřicha Mikuláška, v roce 2011 byl předčítán Václav Čtvrtek a rok 2012 byl věnován knihám ilustrovaným Jiřím Trnkou.⁵⁰

3.4.2.6 Knižní veletrhy

Knižní veletrhy představují specifické prostředí, ve kterém se snaží oslovit knihovníky, pedagogy i nejširší veřejnost. Pořadatelé knižních veletrhů v rámci bohatého programu pořádají tematické semináře a konference pro odborníky, klíčový je atraktivní doprovodný program pro laiky. Tyto programy bývají pestré a jsou nejoblíbenější částí každého knižního veletrhu. Dokážou ke čtení nalákat i ty, kteří k němu nemají dosud příznivý vztah. Jsou ideální k rozsáhlé propagaci nejen aktuální knižní tvorby, ale také čtenářství jako takového. Na těchto aktivitách s pořadateli spolupracuje široké spektrum dalších subjektů, jako jsou média, profesní organizace,

⁵⁰ Velké říjnové společné čtení. *KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví* [online]. [cit 2013-06-18]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Velké_říjnové_společné_čtení

knihovny, pedagogové, nakladatelé, knihkupci, tiskárny a mnohé další subjekty, které se podílí na podpoře dětského čtenářství.⁵¹

Na území České republiky se každoročně pořádá několik knižních veletrhů, z nichž je neznámější **Svět knihy**, což je mezinárodní knižní veletrh konající se každoročně v Praze. Svět knihy nabízí celou řadu programů, odborných seminářů a konferencí, setkání se spisovateli a autorská čtení.

Nejmarkantněji se dětskému čtenářství věnuje **Veletrh dětské knihy v Liberci** – mezinárodní veletrh dětských knih a učebnic konající se každoročně v březnu. V rámci programu veletrhu probíhají také odborné přednášky a semináře.⁵² Letos, v roce 2013, se ale z nedostatku finančních prostředků tato akce nemohla uskutečnit. Symbolicky se ale ve veletrhu pokračovalo dál formou výstavy s názvem „To nejlepší z ilustrace 2012“.⁵³

3.5 Celostátní projekty na podporu dětského čtenářství

Celostátní projekty se snaží cíleně propagovat (nejen) dětské čtenářství. Do jejich realizace se mohou zapojit především knihovny, ale i další subjekty jako jsou např. nakladatelství, jednotliví autoři, ale i významné osobnosti.

3.5.1 Rosteme s knihou

Celostátní propagační kampaň na podporu četby knih v České republice byla zahájena na veletrhu Svět knihy v Brně v roce 2005 a významně se podílí na spoluvytváření české knižní kultury. Cílem projektu je zvyšovat čtenářskou gramotnost zejména u dětí a mládeže a zaměřit se na to, aby děti získaly kladný vztah k literatuře a knihám. Projekt se snaží oslovit zajímavým způsobem zejména předškolní a školní mládež s cílem rozvíjet a prohlubovat její literární vzdělání a čtenářskou vyspělost, zlepšovat a obohacovat komunikační schopnosti a obecně kulturní znalosti.

⁵¹ ZEMANOVÁ, Klára. *Dětské čtenářství a aktivity českých knižních veletrhů na jeho podporu*. Brno: MU, FF, ÚČLK, KISK, 2008. Kapitola 6.4, Aktivity českých knižních veletrhů na podporu dětského čtenářství, s. 49-55.

⁵² Festivaly a veletrhy. *Portál české literatury* [online]. © 2013 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/odkazy/festivaly-a-veletrhy/>

⁵³ Veletrh dětské knihy v Liberci nedostal od MK ani kačku. *Čítárny* [online]. 2013 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/vystavy-projekty-knihy/4688-do-29-4-festival-detske-knihy-v-liberci-2013-nedostal-od-mk-ani-kacku-ale-jede-dal>

Důležitou aktivitou kampaně Rosteme s knihou jsou webové stránky, jejichž prostřednictvím jsou zveřejňovány informace o pořadech a akcích, jež se konají v České republice a podporují čtenářství.

Web Rost'a je určen pro rodiče, učitele, knihovníky, nakladatele a knihkupce, kteří zde najdou inspirativní nápady, jak zajímavou formou podnítit děti k četbě knih. Web Rostík je pak určen pro děti a mládež, kde mohou najít zábavné soutěže a hry.

Na stránkách lze vyhledat také české i zahraniční příklady, metodologické návody, inspirativní nápady pro všechny, kteří mají zájem pečovat a udržovat vztah zejména mladé generace k literární tvorbě a knižní kultuře.⁵⁴

3.5.2 Celé Česko čte dětem

V roce 2006 byla Evou Katruškovou založena nezisková organizace Celé Česko čte dětem, která již sedmým rokem realizuje stejnojmennou celostátní kampaň v České republice. Kampaň, která patří v ČR mezi největší svého druhu, se zaměřuje na podporu čtenářské gramotnosti dětí a mládeže, ale také na propagaci hodnotné literatury a budování pevných vazeb v rodině prostřednictvím společného čtení. Cílem projektu je především propagace hlasitého čtení dítěti rodiči, které má velký význam pro jeho emocionální vývoj a utváří tak i návyk dítěte pro čtení v dospělosti. Náplní projektu je nejen poskytování cenných rad rodičům, ale také organizování celostátních čtenářských i výtvarných soutěží a speciálních programů pro mateřské a základní školy, jejichž podstatou je každodenní četba dětem a žákům pro radost.⁵⁵

3.5.3 Jednorázový projekt - Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. st. ZŠ

Náplní tohoto projektu, který probíhal od srpna roku 2006 do prosince roku 2007, bylo posílení role školy v ovlivňování čtenářských návyků a dovedností dítěte prostřednictvím zavedení některých aktivit a výukových metod, které byly zacíleny na prohlubování čtenářských návyků dětí. Projekt měl umožnit rozvoj takového aktivního učení, které by směřovalo ke zvyšování čtenářské gramotnosti na 2. stupni zapojených

⁵⁴ Kampaň na podporu četby knih. *Rosteme s knihou* [online]. © 2007 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.rostemesknihou.cz/cz/rosteme-s-knihou/o-projektu/>

⁵⁵ Celé Česko čte dětem. *Celé Česko čte dětem* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/7/o-nas/>

základních škol 6. a 7. ročníků (celkem se zapojily čtyři pražské základní školy). Takové aktivní učení by bylo následně aplikovatelné i na další ZŠ v Praze a celé České republiky. Realizace projektu měla vybraným pedagogům poskytnout potřebné teoretické zázemí a školám nutnou hmotnou podporu pro rozpracování takových metod alternativního učení, které by pomohly zvýšit zájem dětí o čtení a využívání literatury, a to i v jiných předmětech než v českém jazyce. Snahou organizátorů bylo otestovat nové způsoby výuky a ověřit také jejich dopad na chování a výsledky dětí ve škole.⁵⁶

Po ukončení projektu byla na základě jeho výsledků podrobně vypracována metodika s názvem: Kudy vede cesta ke čtenáři, která může posloužit nejen učitelům, ale také studentům pedagogických oborů jako zdroj inspirace.

⁵⁶ VĚŘÍŠOVÁ, Irena, KRÜGER Květuše a BĚLINOVÁ Eva, viz pozn. 30, s.13-16.

4 Výzkum

Ve výzkumu, který byl proveden na 2. stupni základních škol v Liberci a Mladé Boleslavi, byla použita kvantitativní metoda dotazníkového šetření. Otázky byly zaměřeny především na dětského čtenáře ve vztahu ke knihovně a ke knize. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak jsou na tom dnešní čtenáři se čtením, jaké knihy si k této činnosti nejčastěji vybírají, co od četby očekávají a zda čtou více dívky nebo chlapci. Jeho vyhodnocování spočívalo v sečtení jednotlivých odpovědí a na základě konečných výsledků byly k některým otázkám pro přehlednost sestaveny grafy.

4.1 Vyhodnocení dotazníku

Otázky týkající se čtenářství žáků 2. stupně ZŠ v Liberci a Mladé Boleslavi přinesly následující zjištění. (dotazník viz příloha)

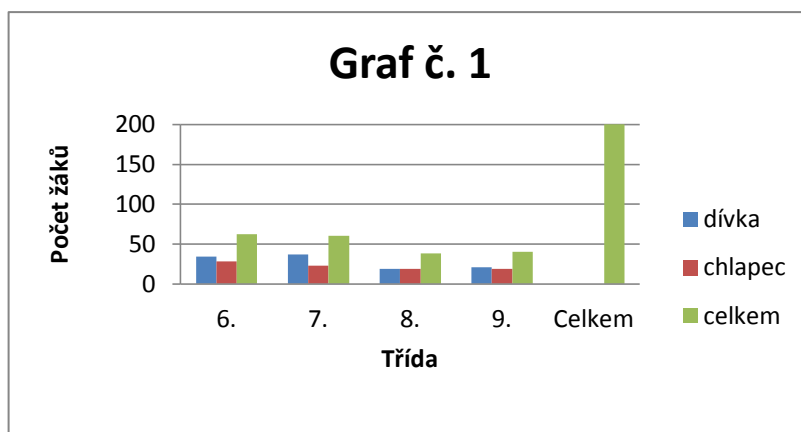
1) Pohlaví

- a) dívka b) chlapec

Dotazník vyplnilo celkem 200 respondentů, z nichž 111 bylo dívek a 89 chlapců.

2) Který ročník navštěvuješ?

- a) 6. b) 7. c) 8. d) 9.

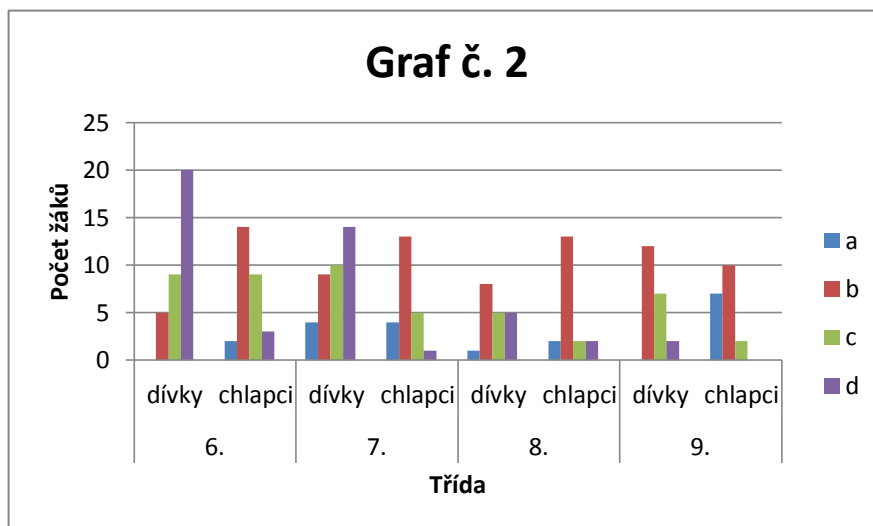
Graf č. 1: Ročník

V této otázce bylo zjišťováno, kolik dětí navštěvuje určitý ročník, přičemž největší zastoupení ve vyplňování dotazníku měli žáci šestých a sedmých tříd. Respondentů z 6. třídy bylo celkem 62, z toho 34 dívek a 28 chlapců; ze sedmé třídy se účastnilo

vyplnění dotazníku 60 dětí, z toho 37 dívek a 23 chlapců; z 8. třídy 38 žáků, z toho 19 dívek a 19 chlapců a z deváté třídy 40 žáků, z toho 21 dívek a 19 chlapců.

3) Navštěvuješ knihovnu, pokud ano, jak často?

a) nenavštěvuji	d) 1x za měsíc
b) 1x do týdne	e) 1x za půl roku
c) 1x za 14 dní	

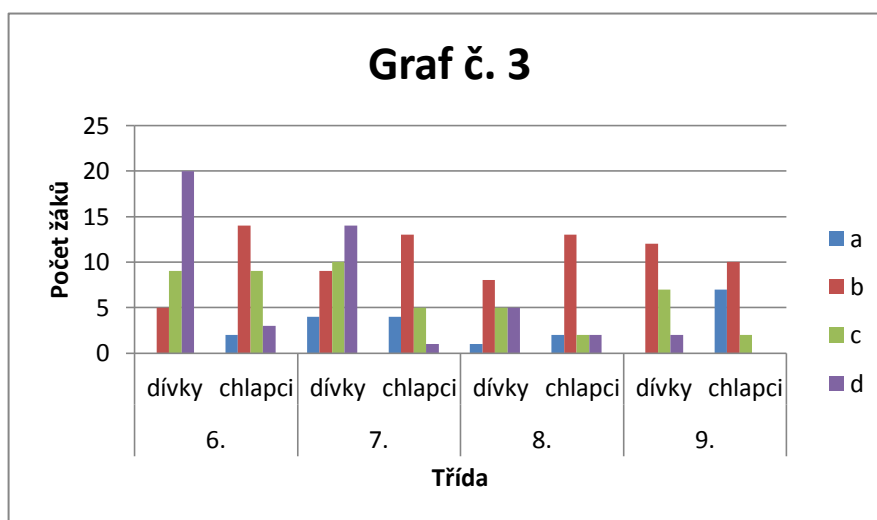

Graf č. 2: Návštěvnost knihovny

Z této otázky vyplynulo, že častějšími návštěvníky knihoven jsou s velkou převahou dívky, 76 jich navštěvuje knihovnu, chlapců jen 35. Nejfrekventovanější odpovědí však byla možnost **a) nenavštěvuji**, kterou si vybralo 89 dětí, z toho 36 dívek a 53 chlapců. Nejméně knihovnu využívají žáci 6. a 7. třídy. Dále se lze vzhledem k nízké návštěvnosti domnívat, že děti si knížky půjčují mezi sebou, což také vyplývá z otázky č. 8 (viz níže). Nejvíce je navštěvována knihovna v měsíčních a půlročních intervalech.

4) Kolik knih přečteš za rok?

a) žádnou	c) 3 - 4 knihy
b) 1 - 2 knihy	d) 5 a více knih

Graf č. 3: Počet ročně přečtených knih

Výsledky této otázky byly spíše pozitivní. Jen 20 dětí odpovědělo, že za rok nepřečte žádnou knihu. Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že nečtenáři jsou spíše chlapci. 15 z nich zvolilo možnost a), dívek bylo jen 5. Nejvíce se u žáků vyskytovala možnost b), přičemž to byli spíše chlapci, kteří si ji vybrali. Výrazný rozdíl z hlediska pohlaví se vyskytl u možnosti d), kterou vyznačilo 41 dívek a jen 6 chlapců. Dívky jsou tedy vášnivějšími čtenářkami než chlapci a projevuje se to zejména v 6. ročníku. Lze to odůvodnit tím, že v tomto období si dívky vybírají z většího množství literatury, nemají tak vyhraněný zájem o jeden druh literárního žánru. Čtou dívčí romány, ale i dobrodružnou literaturu nebo detektivní příběhy a zkouší tak, co je nejvíc zaujme. S vyšším věkem se tato vyhraněnost u dívek zvyšuje.

5) Které z těchto druhů knih čteš nejraději?

a) dobrodružnou literaturu	h) historické romány
b) dívčí romány	i) literaturu fakt
c) sci-fi	j) encyklopedie
d) fantasy lit.	k) legendy a pověsti
e) detektivky	l) cizojazyčné knihy
f) pohádky	m) časopisy
g) básně	n) autobiografické knihy

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že nejčtenějším žánrem u dětí je dobrodružná literatura, která má největší zastoupení u žáků 6. ročníku a čtou ji jak chlapci, tak i dívky. Následují dívčí romány, které čtou převážně dívky 7. ročníku. Z nabízených možností byly dále vybírány detektivky, časopisy a fantasy literatura. Ostatní žánry jsou čteny jen sporadicky nebo vůbec.

6) Máš nějakou oblíbenou knihu? Pokud ano, jakou?

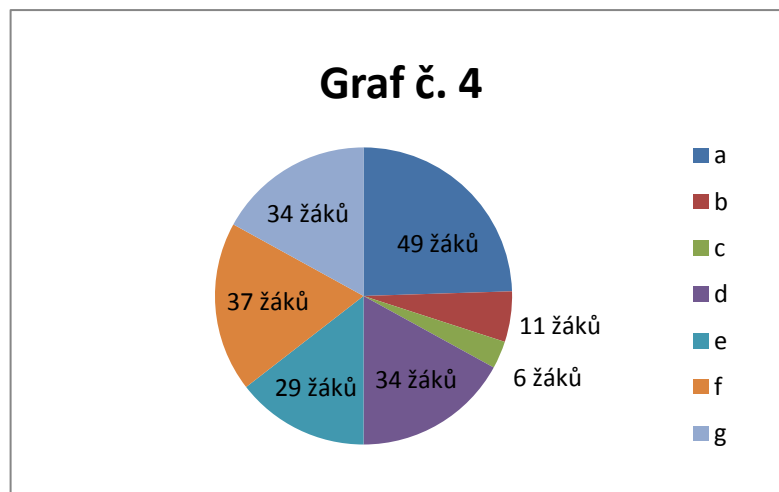
Odpovědi na tuto otázku byly velice vyrovnané. 99 žáků odpovědělo, že má svoji oblíbenou knihu, přičemž to byly spíše dívky, které tak odpovídaly a uváděly titul jejich oblíbené knížky. 101 dětí odpovídalo opačně nebo neodpovědělo. Výčet titulů byl pestrý, jen některé se objevily při vyplňování dotazníku několikrát. Patří mezi ně například Harry Potter, Pán prstenu, Hobit, Deník malého poseroutky, Hoši od Bobří řeky, Vejce a já, Lucky Luck a My děti ze stanice ZOO.

7) Kdo je tvůj oblíbený autor?

U této otázky byly odpovědi spíše záporné. 128 žáků neuvedlo žádného oblíbeného autora. Obdobně jako u šesté otázky uváděly oblíbeného spisovatele spíše dívky než chlapci. Nejčastěji byli uváděni autoři jako J. R. R. Tolkien, Jeff Kinney, Jaroslav Foglar, J. K. Rowlingová, Betty MacDonaldová a Lenka Lanczová.

8) Na základě čeho si nejčastěji vybíráš knihu?

a) na doporučení kamarádů	e) podle titulů v knihovně
b) na doporučení rodičů	f) knihu dostávám jako dárek
c) na doporučení učitele	g) z jiných důvodů – uveď
d) podle vzhledu (obalu) knihy	

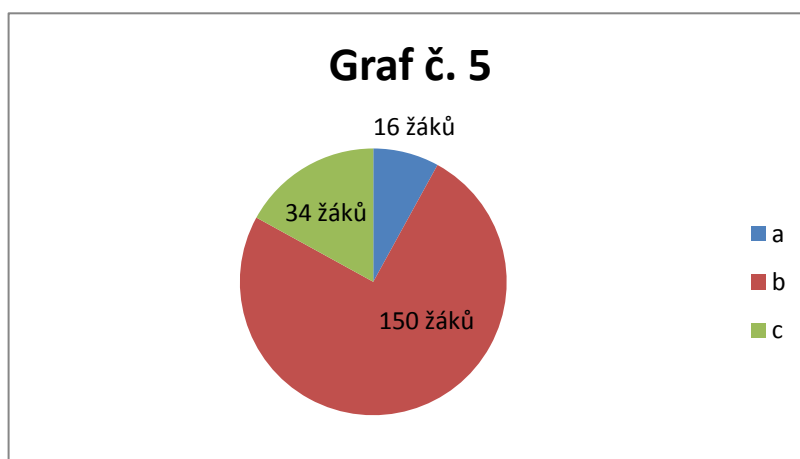

Graf č. 4: Výběr knihy

Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejčastěji si děti vybírají knihu na doporučení ostatních kamarádů (49 respondentů). 37 dotazovaných dostává knihu jako dárek. Na stejné pozici se pak umístily možnosti d) a g). Vzhled knihy a jiné důvody rozhodují u 34 odpovídajících žáků. Jako jiné důvody respondenti nejčastěji uváděli recenze na internetu, úryvky z díla a jeho název, které čtenáře buď přimějí, nebo naopak odradí od jeho přečtení. Několikrát se objevila odpověď, že při výběru knihy je rozhodující její filmové zpracování. Pokud se dotazovaným zhlédnutý film líbil, často si pak přečtou i knihu. Několik žáků odpovědělo, že si literární dílo vybírá na základě povinné školní četby.

9) Z jakého důvodu čteš, co očekáváš od knihy?

a) poznání, informace, studium	c) nic neočekávám
b) zábavu, potěšení	

Graf č. 5: Důvod četby a očekávání

Dle výzkumu odpověděla většina respondentů, že hlavním důvodem ke čtení knih je zábava a potěšení z četby. 35 dotazovaných žáků od knihy nic neočekává, přičemž tuto možnost volili spíše chlapci. 16 dotazovaných čte za účelem poznání, studia nebo získání dalších informací.

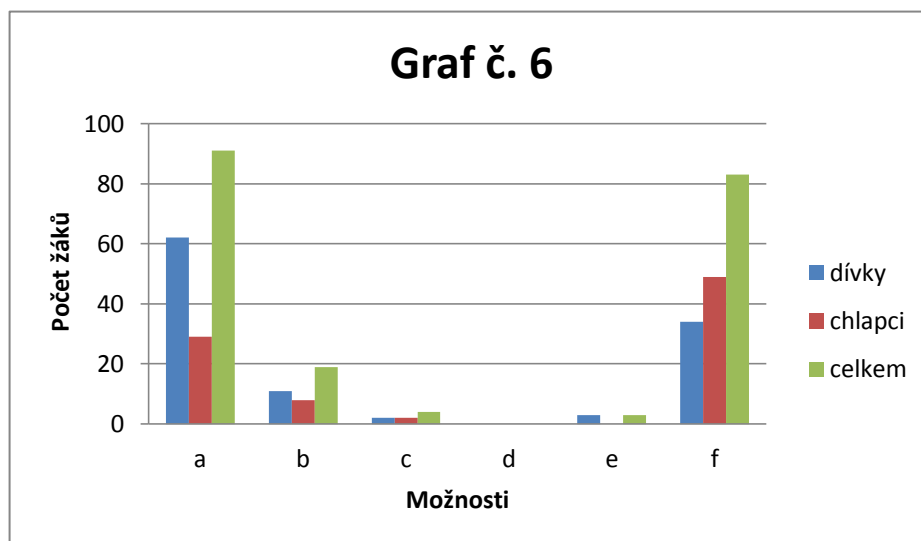
10) Vedeš si čtenářský deník?

- a) ano b) ne

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že žáci si spíše nevedou žádný záznam o přečtených knihách. Jen 71 dotazovaných odpovědělo, že si píše/píšou čtenářský deník a ve velké většině to jsou dívky. Důvody k vedení či nevedení čtenářského deníku nejsou známy, ale lze se domnívat, že k tomu žáci nejsou vedeni učiteli ani rodiči.

11) V jaké podobě nejčastěji čteš nebo vnímáš literární díla?

- a) v podobě knihy d) jako audio nahrávky
b) v podobě časopisů e) jako divadelní adaptace
c) jako elektronické knihy f) jako filmové adaptace

Graf č. 6: Podoba vnímání literárního díla

Na tuto otázku vybírali respondenti nejvíce možnost a), 91 žáků vnímá literární dílo nejčastěji v podobě knihy. Následuje možnost b), kterou zvolilo 18 dotazovaných. Ostatní možnosti byly označeny jen zřídka nebo vůbec. Z výsledků vyplývá značný genderový rozdíl. Dívky čtou jednoznačně více než chlapci, kteří naopak upřednostňují literární dílo v podobě filmové adaptace.

12) Je něco, co v hodinách literatury postrádáš? Změnil/a bys něco?

Dotazovaní žáci většinou odpovídali, že jsou s vyučovanými hodinami literatury spokojeni. Jen 35 dětí by chtělo změnu, přičemž tak odpovědělo 26 dívek a jen 9 chlapců. Z navrhovaných změn vyplývá, že někteří žáci by chtěli v literárních hodinách více číst ukázky z děl, která jsou probírána. Dále by chtěli mít v sešitech více zápisků a pestřejší hodinu.

13) Pořádá vaše škola literární kroužek? Pokud ne, měl/a bys o takový kroužek zájem?

Všichni žáci na tuto otázku odpovídali, že jejich škola neorganizuje literární kroužek. Jen 25 dotazovaných by mělo zájem takový kroužek navštěvovat, přičemž tak odpovídaly pouze dívky.

4.2 Shrnutí

Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že je značný genderový rozdíl mezi čtenáři. Dívky čtou častěji než chlapci, což lze vysvětlit tím, že chlapci mají širší spektrum zájmů, ale mohou být také více pohodlní při vnímání čteného textu. Pozitivní je celkové zjištění, že respondenti spíše čtou. Jen 20 dotazovaných odpovědělo, že za rok nepřečte žádnou knihu. Častějšími návštěvníky knihoven jsou rovněž dívky. Alarmující je zjištění, že většina dotazovaných žáků do knihovny nechodí vůbec. Zde je třeba zdůraznit důležitou úlohu rodiny, školy, instituce knihovny a jejich vzájemnou spolupráci. Jak už je uvedeno v teoretické části práce, rodina by měla pro dítě vytvořit kvalitní a aktivní čtenářské prostředí a utvářet u něj pozitivní vztah ke knížkám. Rodiče by s dětmi měli už od nejmladšího věku chodit do knihovny, aby děti pochopily, že si zde mohou vybrat z velkého množství knih, ve kterých najdou nejen užitečné informace a poučení, ale také zábavu a potěšení. Škola může děti motivovat ke čtení a k návštěvnosti knihoven tím, že se s žáky účastní programů a akcí podporu dětského čtenářství (čtenářské besedy, autorská čtení, knižní veletrhy atd.) nebo také prostřednictvím povinné školní četby, pořádáním literárního kroužku či jinak.

Z výzkumu dále vyplývá, že při výběru knihy je u dětí rozhodující doporučení kamarádů. Okruh vrstevníků má na její výběr značný vliv. Pozitivní je i zjištění, že děti dostávají knížky často jako dárek a čtou je pro zábavu a potěšení. Lze se tedy domnívat, že pokud děti čtou, tak je to především proto, že je knížka zajímavá a četba jim přináší radost.

Významnou roli hraje u respondentů filmové zpracování literárního díla. 93 jich odpovědělo, že vnímá literární dílo nejčastěji v podobě knihy a 83 jako film. Časté sledování televize není ze zdravotního, ale i psychologického hlediska pro děti prospěšné. Pokud je ale filmové zpracování knihy kvalitní, může dítě obohatit o nové dojmy a poznání. Učitelé by proto mohli do školních aktivit v rámci literární výchovy zahrnout i návštěvu kina.

Dalším pozitivním zjištěním v rámci výzkumu je, že žáci jsou většinou spokojeni s hodinami literární výchovy ve škole, jen 35 respondentů uvedlo, že by něco změnilo, přičemž mezi nejčastěji navrhovanými změnami bylo, že by se učitelé měli snažit předejít stereotypu ve vyučovacích hodinách.

Celkové vyhodnocení výzkumu ukazuje, že je třeba více podněcovat žáky k četbě knih a návštěvě knihoven.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětského čtenářství, zejména faktory, které ho ovlivňují. Úroveň a význam dětského čtenářství, programy a aktivity na jeho podporu jsou často diskutovaným společenským tématem. Četba má vliv na vývoj dítěte po psychické, emocionální i vzdělanostní stránce a je potřeba, aby bylo čtení soustavně podporováno.

Za nejdůležitější faktor v procesu čtení lze považovat rodinné prostředí, kde si dítě může poprvé začít ke knížkám vytvářet kladný postoj. Stěžejní roli má předčítání a vyprávění příběhů nejen rodiči, ale i prarodiči nebo staršími sourozenci, kteří už umí číst. Čím častěji bude dětem předčítáno, tím více budou tuto činnost také vyžadovat a ke knížkám se pak budou rády vracet i v dospělosti. Vždy je důležité vybrat takovou knihu, která odpovídá věku dítěte a může ho tak i zaujmout. Pro nejmenší děti jsou vhodná obrázková leporela a pozornost upoutají i ilustrace. Čím je dítě starší, tím méně vyžaduje obrázkové knihy a pozornost se spíše soustřeďuje na název díla a ukázky z knihy.

Významnou roli ve vývoji dítěte a v utváření jeho společenských návyků mají i předškolní zařízení. Děti v mateřských školách ještě neumějí číst, přesto se u nich mohou rozvíjet schopnosti, které se čtením úzce souvisejí. Mohou například z obrázků knížky předvídat, o čem bude příběh pojednávat. Trendem v této oblasti se staly kurzy pod vedením Mgr. Kateřiny Šafránkové nazvané Čteme s nečtenáři a učíme je kriticky myslet, kde je učitelům ukazováno, jaké metody a postupy mohou s dětmi při čtení využít.

Zásadní vliv na posílení čtenářských návyků má škola. Učitelé by v rámci školního vzdělávání měli u dětí rozvíjet klíčové kompetence a čtenářskou gramotnost. Měli by pro ně vybírat atraktivní texty a interpretovat je s nimi. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat čtenářům v období puberty, kdy se mění zájem o četbu. Nejdůležitějším je vždy vzájemná komunikace mezi učitelem a žákem. Prostřednictvím povinné četby, návštěvy knihovny, knižních veletrhů, divadla a kina mohou pedagogové děti motivovat k četbě.

V době školní docházky se může u dětí projevit specifická porucha čtení – dyslexie. Čím dříve je problém diagnostikován, tím je větší šance na jeho zmírnění či odstranění. Při těchto obtížích je nejdůležitější vzájemná spolupráce rodiny, školy a pedagogicko-psychologické poradny.

Pozitivním, ale i negativním faktorem se v oblasti dětského čtenářství staly internet a média. Děti se pohybují v tzv. „virtuálním světě“ stále častěji, proto je dobré, aby rodiče měli tuto jejich činnost pod kontrolou. Internet by měl sloužit především k vyhledávání informací do školy a děti by se skrze něj neměli odcizit svému okolí. Více času by měli trávit např. pohybem, setkávání se s přáteli nebo četbou knih. Rodiče by měli mít také přehled o tom, kolik času stráví jejich děti u televizní obrazovky a jaké pořady sledují. Není dobré dětem televizi zcela odepřít, ale její časté a dlouhé sledování není vhodné a ubírá dětem fantazii.

Významným činitelem v podpoře čtenářství jsou instituce knihoven, které pořádají pro děti různé besedy, autorská čtení a aktivity, které je motivují k četbě. Každá knihovna má dětské oddělení, kde pracují proškolení knihovníci a mohou dětem nabídnout vzhledem k jejich potřebám vhodný titul. Důležitou roli v oblasti působení knihy a četby na psychiku člověka sehrává obor bibliopsychologie. Zakladatel tohoto vědního oboru A. Rubakin rozděluje čtenáře do několika typů, což je důležité z hlediska práce knihovníka, který může čtenáři, pokud zná jeho typ, lépe poradit s výběrem literatury.

Dětský knižní fond by měl být pravidelně aktualizován a doplňován o nové zajímavé knihy a prostředí knihoven by mělo být podnětné a přitažlivé, aby se do něj dětský čtenář znovu a rád vracel. Rodiče ve spolupráci se školou by měli děti vést k pravidelné návštěvě knihoven, a tím také zvýšit jejich zájem o četbu.

Knihovny zprostředkovávají dětem nejen přístup ke knihám, ale také k různým akcím, mezi které patří soutěže, hry a také pravidelně pořádané projekty, mezi které patří např. Noc s Andersenem, Den pro dětskou knihu, kde končí svět, Velké říjnové společné čtení a knižní veletrhy. V rámci těchto aktivit se děti mohou nejen pobavit, ale i dozvědět nové informace o knižních titulech. Mohou se účastnit např. autorských čtení, soutěží se čtenářskou tematikou, a výstav. Konají se zde také vystoupení dramatických kroužků a jiné doprovodné akce související se čtením.

Za důležité v podpoře čtenářství jsou považovány i celostátní projekty Rosteme s knihou a Celé Česko čte dětem. Cílem těchto projektů je zvyšovat čtenářskou gramotnost zejména u dětí a mládeže a zaměřit se na to, aby děti získaly kladný vztah k literatuře a ke knihám. Na základě jednorázového projektu Cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce na 2. St. ZŠ vznikla také metodická příručka Kudy vede cesta ke čtenáři, která může posloužit nejen učitelům, ale i studentům pedagogických oborů jako zdroj inspirace jak vést efektivněji výuku.

Dětské čtenářství by nemělo být podceňováno a prostřednictvím všech výše zmíněných činitelů a aktivit by mělo být co nejintenzivněji podporováno. Vzájemnou spoluprací rodiny, školy, knihovny a dalších institucí mohou být děti vedeny a motivovány k četbě knih.

Seznam literatury

Knižní zdroje:

ČEŇKOVÁ, Jana. a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

Čtenářství, jeho význam a podpora: Výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo. Praha: SKIP, 2008. ISBN 80-85-851-18-0.

CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria, 1995. ISBN 80-85865-40-8.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982. ISBN neuvedeno.

CHALOUPKA, Otakar. *Škola a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-41-6.

CHALOUPKA, Otakar. *Takoví jsme my - čeští čtenáři*. Praha: Adonai, 2002. ISBN 80-86500-53-5.

KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. ISBN 978-80-7050-612-7.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80-85787-27-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-0870-6.

MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 978-80-86723-39-6.

MUSIL, Josef. *Úvod do sociální a masové komunikace*. Praha: UJAK, 2008. ISBN 978-80-86723-44-0.

TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999. ISBN 80-7204-111-8.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: Obyvatelé české republiky a jejich vztah ke knize*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-515-3.

VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-24503-X.

VĚŘÍŠOVÁ, Irena, KRÜGER Květuše a BĚLINOVÁ Eva. *Kudy vede cesta ke čtenáři?: Rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základních škol*. Praha: Aktris, 2007. ISBN 978-80-254-0669-4.

Diplomové práce:

ZEMANOVÁ, Klára. *Dětské čtenářství a aktivity českých knižních veletrhů na jeho podporu*. Brno : MU, FF, ÚČLK, KISK, 2008. Kapitola 6.4, Aktivity českých knižních veletrhů na podporu dětského čtenářství, s. 49-55.

Internetové zdroje:

Celé Česko čte dětem. Celé Česko čte dětem [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/7/o-nas/>

Co je čtenářská gramotnost, proč a jak jí rozvíjet?. PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Metodický portál RVP [online]. 18. 1. 2006 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

Čtenářská gramotnost? Stále důležitější dovednost. HENDÉ DJAKOUALNO. Aktuálně.cz [online]. 27. 2. 2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://aktualne.centrum.cz/domaci/prijimaci-zkousky/clanek.phtml?id=734877#utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=aktualne-dynamic

Čtenářská gramotnost. Učitelské listy [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/2010/12/ctenarska-gramotnost.html>

Čtenářství. KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví [online]. [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/%C4%8Cten%C3%A1%C5%99stv%C3%AD>

- Den pro dětskou knihu. KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Den_pro_d%C4%9Btskou_knihu
- Festivaly a veletrhy. Portál české literatury [online]. © 2013 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/odkazy/festivaly-a-veletrhy/>
- Historie internetu v ČR. Institut městské informatiky Praha [online]. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.imip.cz/historie-internetu-v-cr/>
- Jak naučit děti číst knížky s příběhem. MERTIN, Václav. Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích [online]. 24. 9. 2004 [cit. 2013-07-10]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>
- Kampaň na podporu četby knih. Rosteme s knihou [online]. © 2007 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.rostemesknihou.cz/cz/roste-s-knihou/o-projektu/>
- Kniha jako pozitivní závislost. GALÁŠOVÁ, Jana. Bulletin Skip [online]. 2006 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm
- Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 - 2015 včetně internetizace knihoven. Ministerstvo kultury [online]. 2012 [cit. 2013-06-17]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zpravodajstvi/zpravy/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf
- O projektu. Noc s Andersenem [online]. 2010 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>
- PISA 2009 – 1. díl – Nejdůležitější informace o českém školství – zahájení odborné diskuze. SÁRKÖZI. Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 13. 12. 2010 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/ctenarska-gramotnost/pisa-2009-1>
- Pohádky a jejich vliv na psychický vývoj dítěte. STAŇKOVÁ, Lucie. Zkola - informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje [online]. 2011 [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkehu/pedagogictipracovnici/kabinetpro1stupenzsamaterskeskoly/clanky/34380.aspx>
- Projekt: Kde končí svět? 2013-2014 - „Nejmoudřejší je číslo“. Klub dětských knihoven [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.kdk.munovapaka.cz/>

Prostředí a projekty podporující dětskou četbu. Ikaros [online]. 2009 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/prostredi-a-projekty-podporujici-detskou-cetbu-0>

Rodičům. Celé Česko čte dětem [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/9/rodicum/>

Rozvoj čtení a čtenářství v ČR a Společnost CZECHRA. WILDOVÁ, Radka. *Kritické myšlení.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty7_czechra

Řekli pro nás. ŠIKLOVÁ, Jiřina. Celé Česko čte dětem [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/32/o-nas/rekli-pro-nas/clanek-559-jirina-siklova/>

TĚTHALOVÁ, Marie. Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení. Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích [online]. 2013 [cit. 2013-09-25]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek9251.htm>

Veletrh dětské knihy v Liberci nedostal od MK ani kačku. Čítárny [online]. 2013 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/vystavy-projekty-knihy/4688-do-29-4-festival-detske-knihy-v-liberci-2013-nedostal-od-mk-ani-kacku-ale-jede-dal>

Velké říjnové společné čtení. KISK - kabinet informačních studií a knihovnictví [online]. [cit 2013-06-18]. Dostupné z: http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Velké_říjnové_společné_čtení

Vývojová dyslexie. Vydavatelství VŠCHT [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: http://vydavatelstvi.vscht.cz/knihy/uid_isbn-80-7080-599-4/hesla/vYvojovA_dyslexie.html

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník o faktorech ovlivňujících dětské čtenářství

jsm studentka 3. ročníku bakalářského studia Specializace v pedagogice, oboru ČJ-NJ na Přírodovědně-humanitní a pedagogické fakultě Technické univerzity v Liberci.

Piši bakalářskou práci na téma „Faktory ovlivňující dětské čtenářství“. Vyplněný dotazník mi bude pomůckou k vyhodnocení odpovědí na základní otázky týkající se tohoto tématu.

Dotazník je anonymní a předem děkuji za jeho vyplnění a váš čas.

Aneta Jakubíčková,

3. ročník, Specializace v pedagogice, ČJ – NJ, FP TUL

- 1) Pohlaví: a) žena b) muž
- 2) Který ročník navštěvuješ? a) 6. b) 7. c) 8. d) 9.
- 3) Navštěvuješ knihovnu? Pokud ano, jak často?
a) nenavštěvuji b) 1x do týdne c) 1x za 14 dní d) 1x za měsíc e) 1x za půl roku
- 4) Kolik knih přečteš za rok? a) žádnou b) 1 – 2 knihy c) 3 – 4 knihy d) 5 a více knih
- 5) Které z těchto druhů knih čteš nejraději? Můžeš zakroužkovat více možností.
o) dobrodružnou literaturu	r) fantasy lit.	v) historické romány	z) cizojazyčné knihy
p) dívčí romány	s) detektivky	w) literaturu fakt	aa) časopisy
q) sci-fi	t) pohádky	x) encyklopedie	bb) autobiografické knihy
	u) básně	y) legendy a pověsti	
- 6) Máš nějakou oblíbenou knihu? Pokud ano, jakou?
- 7) Kdo je tvůj oblíbený autor?
- 8) Na základě čeho si nejčastěji vybíráš knihu? Zakroužkuj.
h) na doporučení kamarádů	k) podle vzhledu (obalu)	m) knihu dostávám jako dárek
i) na doporučení rodičů	l) podle titulů v knihovně	n) z jiných důvodů – uveď
j) na doporučení učitele		
- 9) Z jakého důvodu čteš? Co očekáváš od knihy?
a) poznání, informace, studium b) zábavu, potěšení c) nic neočekávám
- 10) Vedeš si čtenářský deník nebo jiný záznam o tom, co jsi přečetl/a? a) ano b) ne
- 11) V jaké podobě nejčastěji čteš nebo vnímáš literární díla?
a) v podobě knihy c) jako elektronické knihy e) jako divadelní adaptace
b) v podobě časopisů d) jako audio nahrávky f) jako filmové adaptace
- 12) Je něco, co v hodinách literatury postrádáš? Změnil/a bys něco?
- 13) Pořádá vaše škola literární kroužek? Pokud ne, měl/a bys o takový kroužek zájem?
a) ano b) ne